

yamçı

AYLIK SOSYO-KÜLTÜREL DERGİ

şubat 1976

sayı: 4

yamçı

— Aylık Sosyo - Kültürel Dergi ★ Sahibi ve Sorumlu Yönetmeni : Fahri Huvaj ★ Genel Haberleşme ve Abone Adresi : Yamçı Dergisi,, P.K.

341, Ulus/ANKARA ★ fiyatı : 750 krş. yıllık abone bedeli : — 12 sayı için — 90.— TL., Türkiye dışı için iki katı ★ gelen yazılar basılsın - basılmasın geri gönderilmez ★ yayımlanan yazılar kaynak gösterilmeden iktibas edilemez ★ imzalı yazıların düşünsel ve siyasal sorumluluğu sahiplerinindir ★ bu sayı ER-DU matbaasında dizilmiş, Kent matbaasında basılmıştır ★ Şubat 1976.

bu sayıda

Bu sayfalarda şimdiye kadar yapılan açıklamalar ve çağrılar sonunda, ulusal sorumluluk duyanlarımızın fırsat bulabilenlerinden kimilerinin görüş ve düşüncelerini, fikirlerini, önerilerini yazmaya başladıklarını sevinçle gördük. Kuşkusuz kimileri de yazma hazırlığı içindedirler.

Bize gönderilen ürünlerin çoğunluğu şiir türünde. İkinci sırayı hikâye alıyor. Az sayıda makaleler de var. Araştırma, inceleme, derleme ürünü yazılar henüz ulaşmadı. Uzun zaman, yoğun çaba ve yeterli yetenek gerektiren bu tür ürünler vermenin güçlüğü açıktır. Biz, toplumuza ulusal bilgi ve bilinç kazandırabilecek, ulusumuzun var olma amacına katkıda bulunabilecek nitelikteki her türlü çalışma ürününü olanaklarımız ölçüsünde değerlendirmeye çalışacağımızı yinelerken, kitap okuyan herkesin kısa sürede ve kolaylıkla katılabileceği kimi bölümlere aşağıda sırası geldikçe dikkat çekelim. Ve bu sayımızda neler var, gözden geçirelim.

4. sayfada Nart Savsur'un «gelişen uluslararası ilişkiler alınan ve alınması gereken tavırlar» başlıklı yazısı var.

Yenemiko M.'in «biz bir ulus muyuz?...» başlıklı yazısı **6. sayfada** onu izliyor.

9. sayfada yer alan «hikâye'de Yismeyl Ö., Türkiye'deki Çerkeslerin Çerkes olarak var olma amaçlarına ters bir zihniyetin içine çekilmiş bir Çerkesin durumunu sergilemiş.

Hatko Guşan'ın, Üniversite sıralarındaki heyecanlarıyla, dile getirdikleri amaçlarıyla çelişen bir yaşantının içine girmiş kimi arkadaşlarımızın vurdumduymazlıklarını ve sorumluluklarını anımsatan «hepsi bu kadar mıydı...» başlıklı yazısı **14. sayfamızda**.

15. sayfada Yenemiko M., Çerkeslik dışında eylemlere katılmış ve fakat Çerkeslik dışındaki eylemlerle Çerkesliğe yararlı olunamayacağını anlamış bir Üniversiteli'nin durumunu dile getirdiği «Çerkes Ethem Aramızda» adlı hikâyesi ile yer aldı.

Meşfeş'u, bir-iki sevinç kırtısını dile getirdi **18. sayfadaki** kısa mektubunda.

Nihat Bidanuk'un Kafkasya gezisi'nin bu bölümünde Adıgey Özerk Bölgesi, Karaçay - Çerkesk Özerk Bölgesi ve Oşhamafe ile ilgili anılar var. **19. sayfamızda** izleyeceğimiz bu serinin önümüzdeki ay, 5. sayımızda sunacağımız son bölümünde Kafkasya'daki kültürel ve eğitsel hayat, örf ve adetler, din gibi konular üzerinde duruluyor.

25. sayfada Hatko Guşan, «biz diyoruz ki...» yazısıyla iki tür yaşama anlayışına değinmiş.

«Anayurttan bir portre» sürekli başlığıyla her sayı sunmak istediğimiz bölümde bu sayı Kheseiko'nun kalemıyla Adıgey mizah yazarlarından **Peneşu Sefer**'in edebi kişiliği ve bir kitabı tanıtılıyor, **26. sayfada**. Bu kitaptan örnek olmak üzere **KHAŞEN** adlı bir öyküyü de sunmak istemiştik. Sayfalarımız elvermediğinden bu öyküyü ancak 5. sayımızda sunabileceğiz. Okuyucularımız bu bölüme okudukları Çerkesçe kitaplardan, yazar ve ozanlardan uygun gördüklerini tanıtarak kolaylıkla katılabileceklerdir.

Yismeyl Ö., **30. sayfadaki** mitolojik yazısında bir raslantı sonucu elde ettiği ilginç bir açıklama biçimiyle birlikte **Seteney Guaşə'yi** Yunan Mitolojisindeki karşılıklarıyla da karşılaştırarak işledi.

35-38. sayfalarda yer alan **muğaceret şiirleri** bölümünde bu sayı değişik şairlerin değişik şiirlerini sunduk.

«Yayınlarda Biz» ana başlığıyla ilk kez bu sayıda yeni bir bölüm sunduk **39. sayfada**. Bu yeni bölüme de her okuyucu, okuduğu herhangi bir kitapta veya yayında rasladığı Kafkasya ve Kafkasyalılarla ilgili pasajları, cümleleri aynen alıp göndererek az bir zahmetle katkıda bulunabilecektir. Gönderilecek bu alıntılar, çeşitli yararları yanında, bizim, içinde bulunduğumuz toplumlarca nasıl tanındığımızı, nasıl tanınmak istediğimizi ya da nasıl değerlendirildiğimizi ortaya çıkarabilecek ve belki de bizi ona göre vaziyet almaya yönlenden önemli bir etken olabilecektir.

41. sayfamızda değerli sanatçı hemşehrimiz İhsan Şurdum'un kişisel sergisi ile ilgili olarak Yismeyl Ö. nin «bir sergi ve düşündükleri» yazısı var.

İstanbul Kafkas Kültür Derneği'nin düzenlediği **Resim Sergisi** ile ilgili olarak genç sanatçı Faruk Cimok'la yapılan bir röportaj **43. sayfada** sunuldu.

Şığılgo M. nin TV. de gösterilen bir film nedeniyle yazdığı «**Osmanlı Kartalı**» başlıklı yazısı **47. sayfamızda**.

Son sayfalarda yine okuyucu mektuplarına yer verdik.

Önümüzdeki sayılarda oluşturmak istediğimiz bir başka yeni bölümden söz ederek bağlayalım sözümüzü. Kavramların Dilinden...

Çeşitli ulusal, sosyal ve siyasal kavramları ve terimleri ünlü bilim adamlarının, filozofların, sosyologların, siyasetçilerin, ünlü liderlerin eserlerine, sözlüklere ve ansiklopedilere dayanarak anlatmaya, açıklamaya çalışacağımız bu bölüme okuyucularımız iki yönlü katkıda bulunabileceklerdir. Biri; merak ettikleri öğrenmek istedikleri kavramları ve terimleri sorarak... Ötekisi de; okudukları kitaplarda rasladıkları tanımları ve açıklamaları yayımlanmak üzere aynen aktarıp göndererek...

İşbirliğinin daha büyük ölçülerde sağlanması umut ve dileğiyle...

Her Ulusun geleneklerinden, tarihinden gelen ulusal bir onuru vardır. Yarı sömürge koşullarında ulus sadece soyut bir onuru yitirmekle kalmaz, böyle bir ulusun insanları somut olarak ta onur yarası alırlar. Bu ekonomik baskılar yoluyla yapıldığı gibi, ulus yavaş yavaş kendi diline, kendi diri geleneklerine, kendi tarihine, kendi uygarlık ve etkin değerlerine yabancılaştırılır. Bir çeşit ulusal unutkanlık yaratılır. Sanki o ulusun dili yoktur, sanki o ulusun yüzyılların yaşama mayası ile yoğrulmuş gelenekleri yoktur, sanki o ulusun tarihi yoktur. Bir «yabancı virus aşısı gibi» ulusun ve halkın kanına, ezilmişliğın, kendini küçük ve aşağı görmenin, kendini güçsüz yetersiz görmenin, kendini unutmanın tohumları atılır.

Bağımsızlığını yitire yazmış bir ulusun bağımsızlığını yeniden kazanması ve bir daha yitirmemesi için, kendi varlığının, ana tarihinin kanını aşlamak gerekir. Ana tarihinin sütünü içirmek, ana dilinin bahını yedirmek gerekir.

yamçı

GELİŞEN ULUSLARARASI İLİŞKİLER ALINAN VE ALINMASI GEREKEN TAVIRLAR

nart savsur

Türkiye'nin dünyada milletlerarası başlıyan yumuşama politikasına, kendi çapında katılması, çok yönlü dış politika yörüngesine girmesi, Dünya barışı açısından önemli bir adımdır. Özellikle, tarihsel ve sosyo-ekonomik nedenlerle, uzun süreden beri ilişki kurulmayan S.S.C.B. ile 1967 yılında, Sayın Demirel Hükümeti zamanında başlıyan ilişkiler bugün yeni boyutlara ulaşmıştır. Türkiye'de birçok fabrika ve tesis Türk - Sovyet ekonomik ve teknik işbirliği sayesinde yapılmaktadır. Sayın Demirel'in 3. Demir Çelik tesislerini açarken yaptığı konuşmada «Türk - Sovyet sınırları barış sınırı yapacağız» diyerek, dünya yumuşama ve barış politikasına önemli katkıları olmuştur.

Çerkeslerin Türkiye kesimi olarak Dünyada ve Türkiye'de başlıyan bloklar, rejimler arası yumuşama ve barış politikasını yakından izleyip, ulusal yararları eleştiriden geçirerek gerekli girişimlerde bulunmakta yarar vardır. Blokları, bloksuz tüm ülkelerin Helsinki zirve konferansında barış ve saldırmazlık paktı imzaladıkları bir çağda, dogmatik, katı görüşlerle ele alınacak ulusal ilişkiler çizgisi, çağımıza ters düştüğü için utopik ve zararlıdır da. Çerkeslerin Türkiye kesimi olarak, bir asrı geçkin bir süreden beri, dogmatik, katı görüşlerle, çeşitli çıkar hesaplarıyla şartlandırılarak Anavatan K. Kafkasya bir öcü gibi gösterilmiştir. İçinde bulunduğumuz toplumların bağlı oldukları siyasî blokların çıkarları doğrultusunda şartlandırılan kuşaklar, Anavatan K. Kafkasya'nın kendi kanundan insanlarını, en yakın akrabalarını, kısacası ulusunun bir bölümünü kendinden sıyrıp attı. Geriye Kafkasya'nın doğa güzelliklerini övme kaldı. Şenerce Anavatana hayalde özlem duyan bizler, şimdi sorunları daha çağdaş ve ulusal açıdan değerlendirme olanağını bulduk.

Dünyada ve Türkiye'de başlayan bloklar ve rejimler arası yumuşama, K. Kafkasya'ya geliş - gidişler. Çerkesçe-okuma - yazma bilenlerin günbe gün çoğalması ve Anavatanla haberleşme olanaklarının artması, çağımızın gereklerine göre kendini eğiten genç kuşakların aydınlık görüşleri gibi nedenlerle, eski şartlanma yok olmasa bile, Anavatan, ulusumuzun önemli bir bölümüne yaklaşımımız farklılaşmaya başlamıştır.

Gelişen Türk - Sovyet ilişkisi yakında kültür anlaşmasıyla yeni boyutlara ulaştığı zaman eski şartlanma, yerini yeni bir anlayışa bırakacaktır. Bu anlayış «İçinde yaşadığımız rejimler ne olursa olsun, hepimiz bir ulusun parçalarıyız. Amacımız bir bütün olarak ulusumuzun yaşamasıdır. KENDİ TOPRAĞINDA, KENDİ GELECEĞİNİ KENDİSİ TAYİN etmek için kardeşçe, insanca yan yana yaşamak» olmalıdır.

Çağımızda, gelişen uluslararası ilişkileri görmemezlikten gelenler Anavatanı tanıtmaya matuf girişimleri bir propaganda aracı olarak görebilirler ve gösterebilirler. Nitekim aldığımız haberlere göre YAMÇI'nın, K. Kafkasya'ya gezi yapanlarla yaptığı röportajları bir tanık gibi göstererek «Aslında bunların amacı o rejimi övmektir. K. Kafkasya bir paravana olarak kullanılmaktadır» denilerek akıl dışı girişimlerde bulunmaktadır. Hiç merak etmesinler öyle bir amacımız olsaydı, kendilerinden önce sayın savcılar 141 - 142 den dava açarlardı.

Dünyada hiç bir toplum kendi vatanına, kendi ulusuna kendi kardeşlerine bu denli yabancılaşamaz. Ve yine Dünyada hiç bir toplum bir takım küçük çıkar hesaplarıyla ulusunun geleceğini düşünmeden tarihin hayal âleminde yaşamaz. Ulusal çıkarlarımız her zaman ön plandadır. Çağımızda gelişen uluslararası ilişkilerden en yüksek ulusal yararı sağlayarak K. Kafkasya'nın insanını, toprağını ve edebiyatını tanımalıyız. Rejimleri ne olursa olsun orada 1,5 milyon K. Kafkash diliyle, edebiyatıyla, gelenekleriyle yaşıyor. Doğmatik, katı görüşlerle sorunlara hiç bir çözüm bulunamaz. Bulunmadığı gibi böyle bir yaklaşım bizden başka herkese yarar sağlar.

BİZ BİR ULUS MUYUZ ?

yenemiko m.

Ulusal sorunlarımızı tartıştığımız kimi aydınlarımız; «biz bir ulus muyuz? Daha ulus olmadık ki v.s.» gibi bilinçsiz ve kaçamak sorular yöneltirler çoğu kez. Ulus olabilmek için belirli bir toprak üzerinde, kendi bayrağının altında yaşamayı ön plânda tutarlar. (Kafkasya'da; Kabardey - Balkar Muhtar Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti, Karaçay - Çerkesk Özerk Bölgesi, Adıgey Özerk Bölgesi, Abhazya Muhtar Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti gibi Cumhuriyet ve Özerk bölgelerin varlığını bilmemezcisi bir tavır takınırlar.) Dünyanın çeşitli yerlerinde bağımsızlık savaşı verenler ve sömürge olmaksızın kurtulmak isteyenlerin birer ulus oldukları gibi, Anayurtlarından çeşitli siyasal entrikalarıyla çıkarılıp azınlık olarak yaşamaya mahkûm edilenler de birer ulustur kuşkusuz. Zaten ulus sözcüğü; «Dili, kültürü ve ülküsü bakımından başka topluluklardan ayrılan topluluk, millet» (1) anlamına gelmektedir. Dikkat edilecek olursa ulus, dil, kültür ve ülkü birliğinden oluşuyor. Rupert Emerson, Ulus nedir? sorusunu şöyle cevaplıyor. «Ulus çift anlamda bir olduklarını duyan insanların meydana getirdikleri bir topluluktur. Birincisi, bir toplumsal mirasın en önemli unsurlarına ortaklaşa sahip oldukları, ikincisi gelecekteki yazgılarının da ortak olduğu duygusudur. Bugünkü dünyada insanlığın çok büyük bir kısmı için ulus üzerindeki ayrılıkları ne olursa olsun, uğrunda canlarını vermeye razı oldukları toplumsal bir varlıktır. (2)

KUŞKUNUN KAYNAĞI

Dünyanın çeşitli uluslarının içinde yaşayan Çerkeslerin, içinde yaşadıkları uluslardan sayılamayacağı bir gerçek. Üyle ise ulusal sorumsuzluk ve ulus olamama kuşkusu nereden doğuyor?

Yüzonbir yıl gibi uzun bir süreden beri azınlık olarak yaşayan ve özümlemesi için kültürel baskı altında tutulan Çerkeslerin kendi ulusal benliklerini unutmaları kadar tabii bir şey olamazdı. Bir de geleceği besleyecek olan kültürel verilerin genç nesle aktarılamayışı, ulusal sorunlarımızı dile getirecek sanatçılarımızın içimizden çıkmayışı, bizim ulus

olup olmadığımız konusunda kuşku uyandırıyor. «Kültür, tavırlardan, davranış tavırlarından, örf ve adetlerden, düşüncelerden, ifade şekillerinden, kıymet biçimlerinden, tesislerden ve teşkilâtın mürekkep öyle bir sistemdir ki, tarihi bir mahsül olmak üzere teşekkül etmiş, an'aneye bağlı bir cemiyet içinde onun medeni tezyinatı ve vasıtaları ile karşılıklı tesirler neticesinde meydana çıkmış ve bütün unsurlarının zamanla yekdiğerine kaynaşması sayesinde ahenkli bir sistem haline gelmiştir.» (3)

«Ulus sadece bir ortak gelecek duygusuyla dolu bir kardeşler birliği değildir. Aynı zamanda, aile, kast ya da dinsel toplulukların aksine, geleneksel olarak ulusal vatan saydığı belirli bir toprakla özel bir şekilde ilgili bir toplumdur. (4) Ulus olmama kuşkularının başında, bizden önceki neslin özellikle Anayurdumuz olan Kafkasya'yı unutturmaya çalışmaları gelmektedir.

Suriye'den gelen gençler de söylüyorlar Türkiye'den gelen gençlerin duyduklarının yanlış olduğunu.

Türkiye'li iki Adıge genci hiçbir şey söylemeden bize bakıyorlar. Biz de onlara soruyoruz :

— Anneniz - babanız, dedeleriniz nereden geldiklerini söylüyorlar?

— Bilmiyorum hangi ülkeden geldiklerini. Biz hiçbir şey duymadık büyüklerimizden bu konuda.

— Türkiye'deki hangi aile isimlerini biliyorsunuz?

— Çok oluyor onlar. Ama Adıge'lerin sayısını kesin olarak kimse bilmez, niçin dersen, hepimiz Suriye gibi, içinde bulunduğumuz ulusun soy isimleri ile yazılıyoruz..... Biz iyi biliyoruz şu aile isimlerini : Perit, Şıbzahu, Yelkaş.....» (5) Ulusal bilinci besleyen ve bileyen kuşkusuz vatan sevgisidir.

Avrupa'nın kulağını dibinde azınlık olarak yaşayan biz Adıge'lerin gelişen ve değişen dünyaya kulak tıkayamayacağımızı belirtirken, Güney Molukalıları ile ilgili bir alıntıya dikkatinizi çektikten sonra sözü Rupert Emerson'a bırakalım.

«Öte yandan Güney Molukalı'lar da Hollanda'dan uzaklaşmaya can atıyorlar. Ancak 25 yıl önce devletsiz kalan bu halkın bu gün halâ gidebilecekleri bir yer yok. Hollandalı yetkililer, Güney Molukalıları bu ülkeye yerleştirdiklerinde, yıllar geçtikçe onların Hollanda'ya alacaklarını ve Güney Moluka'ya geri dönmek istemeyeceklerini düşündüler» (6)

«Modern dünyayı yaratan, çağımıza özgü o büyük devrimin temel niteliklerinden biri de, çeşitli halkların birbirini ardından birer ulus olarak varlıklarının bilincine çok canlı ve çoğu zaman başka bir şeyi gözden silen bir şekilde varmış olmaları, ya da hiç değilse, bugüne kadar bir ulus olmadıkları halde şimdi bir ulus olma isteğini duymalarıdır. Asya halklarının daha tereddütlü ve çoğu zaman henüz bir başlangıç halinde de olsa Afrika'lı insanların, gür bir milliyetçilik akımı içinde çiçek açmaya başlamaları, çağdaş devrimin onlara kadar ulaştığının kesin kanıtıdır.» (7)

1. T.D.K., Türkçe Sözlük
2. Sömürgelerin uluslaşması, Rupert Emerson, T.S.İ. Derneği yayınları, Siyasî İlimler Serisi : 11, Çev. Dr. Türkkaya Ataöv, s. 97, P. 2, Ayyıldız Matbaası 1965 Ankara .
3. Kültür Değişmeleri, Mümtaz Turhan, M.E.B. 1969 s. 39, P. 2,
4. Sömürgelerin Uluslaşması, s. 107, P. 1,
5. İlgün Yolculuk, Sebanşı M.B. Nalcık 1967, s. 13,
6. Cumhuriyet Gazetesi, 11 Aralık 1975, s. 12 «çan atıyorlar» küçük başlığı,
7. Sömürgelerin uluslaşması, s. 91, P. 1,

H İ K A Y E

yismeyl ö.

Pınarbaşı'ndan yola çıkan eski köy otobüsü sarsıla döküle Kuzey - Doğuya doğru Uzunyayla içlerine ilerliyordu... Sebze kasaları, bağlanmış deste deste süpürgeler, bakır, alüminyum mutfak eşyası, sepetler bavullar yığılmıştı üstüne. Kenarları rengarenk boyalı halkalar ve boncuklarla süslü bir beşik hepsinin üstünde sicimle bağlanmıştı. Otobüsün içi tıklım tıklım dolu idi; doktora gidip dönen hastalar, yün, yapağı satmak için pazara gidip dönenler, pulluk demiri, araba tekeri tamiri gibi işler için kasabaya inenler...

Yaşlı bir nine, yılların verdiği yorgunlukla iki büküm olmuş bir köşede uyukluyor, başı öndeki koltuğa değecek kadar iniyor, arada bir kendine geliyor, çevresini uykulu gözlerle süzüyor, yeniden uykunun tatlı derinliklerine dahiyo... Yanında oturan örtüler içindeki genç kadın, belli ki ninenin kızı veya gelini olacak, kucağındaki bebeyi sallayarak uyutmak istiyor, arasına başına örttüğü ipek örtünün altında erkek yolculardan gizleyerek yavrusuna meme veriyordu. Daha arkalarındaki sıralarda, pazardan, yün fiatlarından, pahalılıktan şikayet eden erkekler bağırarak konuşuyorlardı. Eski otobüs dağılacakmış gibi sesler çıkarıyordu. Her köye girişte kalın bir toz bulutu içinde yavaşlayıp duruyordu. Çevresini, eski giysiler içinde, yalmayak köy çocukları çeviriyor, yükler indiriliyor, yolcular iniyor, inenler, otobüsün yoluna devam edeceğini bile bile diğer yolculara «fıkheybläğ» (1) diye bağırarak köylerine davet ediyorlardı. Pek eski bir konukseverlik anlayışının gereğini yerine getirmenin rahatlığı içinde evlerine doğru uzaklaşıyorlardı. Yükünün bir kısmını atan otobüs hırıldayarak yeniden bayırlara tırmanıyordu..

Küçük Sefer, başını cama dayamış, uzakları, kırları araştırıyor, köyünün ne zaman görüneceğini hesaplıyordu. İlkokulu bu yıl bitirmiş Pazarören öğretmen okulu'nun imtihanlarına girmişti, şimdi oradan dönüyordu. Okula kabul edildiği için taşkın bir sevinçle içi içine sığmıyordu, sevgili anneciği bu habere çok sevinecekti, yeryüzünde dayanağı, sevdiği tek yarlık annesi idi. Az mı çekişmişti amcasıyla, Sefer için... «Okuyup serkisof olacak... Çalışıp karnımı doyursaya... yığınla çocuk başımda, bir de ona mı bakayım?...» Ama annesi direniyordu okutmak için.

Yanında oturan yaşlı Musa Sefer'in başını okşayarak sordu : «Ne zaman döneceksin okula?... Annen çok sevinecek bu işe, ya amcan kabullenir mi dersin? . Senin gitmenle iyi bir yardımcıdan olacak...» Sefer biliyordu amcasının neler sayıp dökeceğini, smava bile sokmayacaktı elinden gelse, öğretmenin zorlamasıyla gidebilmişti Pazarören'e... Okula dönememe ihtimalini düşündü Sefercik...

O zaman amcasının öküzleri, atları peşinde dolaşmıyordu yaz-kış, soğuk ve korkudan titreyerek at ve öküz otlatıldığı geceler aklına geldi. Okul kurtuluş olacaktı onun için. Amcası bağırarak uyandıramayacaktı alaca-karanlıkta. «Keşke babam ölmeseydi» diye düşündü, ölmemek babasının elinden gelen birşeymiş gibi. «Şimdi ben de diğer çocuklar gibi canım çekince oynar, uyurdum.»

Musa konuşuyordu yambaşında; «Böylesi kısmet her köy çocuğunun başına konmaz... ne yap yap, gitmeğe bak sen... zora gelirse Kaymakama, Vali'ye, Başvekile bile çıkar yalvarırım senin için.. heç mi heç korkma...» Sefer minnetle baktı yaşlı adama, elinin tersi ile gözünü silerek uzaklara daldı.

Önceleri sıkılmıştı okulda, yeni arkadaşlar, yeni çevre edindikçe yeni yaşam biçimini sevmeye başladı. Derslere de çalışıyordu bir yandan, Sosyal Bilimler, Meslek dersleri... hepsini seviyordu, özellikle Edebiyat derslerini can kulağıyla dinlerdi.

Orta bölümden sonra Sefer'in çevresi, arkadaşları giderek genişledi. Yeni hocalar tanıdı. Edebiyat grubu hocası Caferbeyoğlu'nu çok beğeniyor giderek ona bağlanıyordu. Öğretmen neler anlatmıyordu ki, Orhun Anıtları ile başlayan Orta Asya edebiyatından girip İslamî etki altında gelişen Divan Edebiyatına geçiyor, ağzından bal akıyordu sanki.. Failatün'lerden Mefülün'lere geçen vurgulu, ahenkli bir Fuzulî, bir Bakî okuyuşu vardı ki. Sefer tadına doyamazdı. Ne büyük sanat, ne güçlü ve ince duyuslardı bunlar...

Yıl sonuna doğru Avrupa etkisi altında gelişen Edebiyat bölümüne başlamışlardı. Mehmet Emin Yurdakul'lar, Ziya Gökalp'lerden sonra, programda bulunmayan yapıtları da okumağa başladı. Atsız'lar, Oğuz Üzdeş, A. Ziya Kozanoğlu'ları su gibi içip bitirdi. Bu duygusal romanların kahramanlarıyla bir arada yaşıyordu. Geceleri düşlerine ak bökrü, keçe çizmeli, at üstünde Altaylardan koşup gelen kahramanlar giriyordu. Dünyaya büyük Turan penceresin-

den bakmağa başladı. Ötüken yayınları ve benzeri kitaplar başucundan eksik olmuyordu artık. Tek sıkıntısı anadilinin Türkçe'ye pek benzememesiydi. Bu konuyu birgün Hocaya sordu, utana sıkıla... Caferbeyoğlu'na göre Çerkesler de Orta Asya boylarından Kırgızların bir kolu idi. Hatta Çerkes sözcüğü Çeri kesen sözcüğünden gelme idi. Çerkesçe zamanla değişikliğe uğrayarak bugünkü biçimini almıştı. Birgün gelecek tüm İdil - Ural - Altay ve Kafkasya birleşecekti. Kafasını kurcalayan Adıge sözcüğünün nereden geldiğini sordu. Hoca, bu sözcüğün uyduruk ve anlam taşımayan bir kelime olduğunu «bölücülüğe matuf bir gaye ile çıkartıldığını» anlatmıştı.

Yaz tatillerinde vakit buldukça okumalarını sürdürdü. Oğuz Han ile uyandı Alp - Er - Tunga ile uyudu. Sefer şimdi bir Donkişot'tu sanki. Ergenekon'daki demir yataklarını eriterek kendine, bunalımlarına yol açıyordu. Okumağa daldığı saatlerde yapılacak yığınla işi aksatıyor, amcasından, anasından azar işitiyordu.

Eğitim Enstitüsü sınavlarını kazanmış, Ankara'ya gidiyordu. Kayseri'den trenle yola çıkmışlardı. Komşu köyden Erdal vardı yanında. Ondandır bundan konuştular bir süre, Erdal'ın teyzesi Bahçelievler'de oturuyormuş. Kızı Emine Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde okuyor ve yığınla Çerkes arkadaşları varmış Üniversite çevresinden, Ballandıra ballandıra anlattı Erdal. Bu grubun tartışmalarına, anlatıkları konulara doyum olmazmış, Emine abla çok güzel mızıkça çalarmış, çok güzel oynarmış, «ne kadar sudan konularla uğraşıyor şu Erdal, kişinin ülküsü olmalıydı, yaşamını doldurmalıydı... bomboş bir çocukmuş meğer...» diye düşündü.

İlk geceyi Erdal'ın teyzesinin evinde geçirdiler. Akşam Emine ablanın arkadaşları geldi. Kafkasya'dan yeni dönen birinden konuştular. Yığınla kitap ve yazar ismi gevelediler ağızlarında, Şocentsuk, Thagezit Zubeyr, Meşbaş'e gibi birkaç ismi aklında tutabildi. Gençlerden uzun boylu ve sarışın olanı bu konuda o denli çok şey söyledi ki, Erdal'a sokulaark onun adını sordu. Uzunyayla'lı bir Üniversite öğrencisiymiş, Tıp öğrencisi, Pşimaxue'lerden imiş. Sefer konuşulan dili anlamıyordu sanki, şaşırıp kalmıştı. Ürkmüştü de. Ne kadar yabancıydı konulara, kişiler kendine... Uzaklaşmak, kaçmak isteğini duydu. Sabaha dek uyuyamadı. Erkenden Erdal'ı uyandırıp gideceğini söyledi, tehlikeli

kişilerdi eve gelenler. Onları hayran hayran dinleyen arkadaşına kin duyuyordu. «Arkadaş seni zorla tutmak istemem» dedi Erdal, «Ama bil ki, bu ağabey ve ablalar çok iyi insanlardır. Korkman çok gülünç.»

«Ben korkmam, ama bir sürü kızılı da dinlemek istemem, senin arkadaşlığın bile tehlikeli, bir yerde...» Erdal kızgın konuştu. «Ya... öyle mi, hadi git, şu anda git, zaten senden de bu beklenir, ne bekliyorsun, koş... kendi özünden seni ayıranlara koş, onlara hizmet et...»

Sefer arkasından çarpılarak kapanan kapıya baktı bir süre, elinde bavulu ile merdivenlerden inerek uzaklaştı.

Okul açılalı aylar geçtiği halde bir türlü derslere başlanamıyordu. Hergün zincirli, dinamit lokumlu, tabancalı kavgalar, saldırılar oluyordu. Öğrencilerin Sefer'e yakın olan kesimi parti teşkilâtında yapılan toplantılara katılıyor, ara-sıra onu da götürüyorlardı. Erdal kendisiyle hiç konuşmuyordu artık. Zaten okul kendi gruplarının elinde olduğu için Erdal'ın okulda yeri yoktu, gelemezdi. Bu düşünceler duvarlara yazılmıştı uzun uzun. Bir gün komşu bir okulda başlayan boykotta olay çıkartmak, kontrolü ele almak için harekete geçildi. O okulda Sefer'in kendi köyünden ve komşu köylerden çocuklar vardı. Onlarla karşı karşıya gelmek istemiyordu. Hem her gün dövüş, yara kan... bıkkınlık gelmişti. Bu çekingенliğini farkedен arkadaşları kantinde konuşurlarken yanlarına gelmişti de sözlerini kesmişlerdi. «... bu kadar olur, soyuna çekti, kanına çekti, oğlum, bu çocuğu en kısa zamanda atmazsak bir sürü iş çıkaracak...» diyordu biri, Sefer selâm verip yanlarında durunca suratlarını astılar. Ahmet adındaki sordu; «Bugünkü iş için her şeyi aldın mı yanına?..»

Sefer rahatsız olduğu için yatakhaneye çıkacağını söyledi. Hepsi birden atıldılar... «Bildiri'yi unutma : dönen kurşunlanır, Başbuğ böyle diyor...»

Çaresizdi Sefer. bugün de gidecekti onlarla... Yürüyerek Teknik öğretmen okulunun önüne geldiler. Caddenin iki ucunda panzerler ve polis arabaları duruyordu. Okulun önüne barikatlar kurulmuş, yaklaşmak zor oluyordu. İçeriden atılan tek tük kurşunlara Sefer'in grubu salvo halinde cevap veriyordu. Polisler olayları seyretmekten başka bir şey yapmıyorlardı. Grubun başkanı kolundaki zinciri şakır-

datarak bağırdı «Bu böyle sürmeyecek, yandaki pencereyi kırıp ordan saldırmalı, Sefer sen, koş pencereye, at lokumunu Hadi... Durma...» Sefer ileriye atıldı. başını döndürdüğünde sabah kendini çekiştiren çocukların anlamlı anlamlı gülüşleri ile karşılaştı. «Karşıdan kurşunu yerim, hızla duvarın dibine atmalıyım kendimi» diye düşünerek koştu. Fakat kollarını kaldırarak haykırmağa ancak vakit bulabildi. Beklediği gibi kurşun önden gelmemişti, arkadan, kendi arkadaşlarından gelmişti. Önce bir gerindi. yüzüstü yere düştüğünü hatırladı en son, hareketsiz, kaldırımlarda uzandı kaldı.

İlaç kokuları, uğultular duyuyordu Sefer. Arada bir pölük pürçük Çerkesçe birkaç söz. İçi sızladı, göztünden birkaç damla yaş yanağından sürüldü. Göz kapaklarının altından Erdal'ı seğer gibi oldu. Arkasından Emine abla, onun arkadaşı olan sarışın, yakışıklı Tıp öğrencisi, diğer arkadaşları kapının yanında duran kendi komşularını da gördü, bugün saldırdıkları okuldaki hemşehri çocukları... Erdal'ın teyzesi Çerkesçe birşeyler mırıldanarak, beddualar yağdırarak Sefer'in alnında biriken terleri siliyordu. Ta içerilerden bir acı duydu, inledi, hayır, ameliyath yeri değildi acıyan... Yüreği, beyni acıyordu Sefer'in, «Gördün mü buradakilere iyi dediğim zaman, kaçmıştım» diye konuştu Erdal. Tıp öğrencisi atıldı hemen. «sus, onun hiç suçu yok... Biz kendini beğenmişler, kafamızı kuma gördük, uzun süre kendi kendi mizi tatmin ettik, kendi kendimizi aldattık, çevremizin dışına açılmadık, büyük kente yeni gelen kardeşlerimizi sorumsuzca kurdun ağzına biz attık. Yok, hiç suçu yok Sefer'in.» Sefer minnetle Teyzenin eline yapıştı. Acı duyuyordu ama mutluydu, kendi benliğine, özüne kavuştuğu için.

Çevresinde ne uluma sesleri, ne tabanca, dinamit, zincir sesleri, güven dolu, huzur dolu bir kardeşlik ve sevgi havası var. Teşekkür etmek isteyince Emine abla «konuşma... dinlenmen gerek...» diye atıldı.

Sefercik yıllardır raslayamadığı sevgi ve dostlukla sarılmış olmanın güveni ile gözlerini kapayarak, Teyzenin getirdiği yumuşacık Khazits (kuştüyü) yaştığa başını bıraktı, uykuya daldı.

1. Çerkesçe «buyurun» demektir.

h e p s i bu kadar mıydı ...

hatko guşan

On sekiz yaşının enerji ve heyecan dolu çağında gelmiştik, okumak «adam olmak» için büyük kentlere... Ankara'ya... İstanbul'a... Doğal bir güdüyle koştuk derneklere... Bizden olanlarla bir bütünün parçaları gibi hemen kaynaştık. Bazı - bazı kalbimiz genç göğüslerimizi yırtacak gibi olmuştu gururdan.. Gülmüştük, oynamıştık, alkışlamıştık.. En içten kahkahalarımızı hep biz - bizleyen salıvermiş, en sıcak gözyaşlarımızı hep biz - bizleyen akıtmıştık. Parasızlığımız, okul ve derslerle ilgili dertlerimiz hep biz - bizleyen en güzel mutluluklara dönüşmüştü. Hayallerimiz vardı. Umutlarımız vardı. Yapacak çok işimiz vardı... Hele bir bitsindi şu okul, bir gelsindi «ekonomik özgürlük»... Daha büyük, daha güçlü ve daha faydalı olacaktık «Birşeyler» yapacaktık. Aydınlardık biz... Yarınlardık biz...

Mut ve umut dolu yıllar bitti... Okullar bitti. Birşeyler olduk: Doktor olduk, subay olduk, mühendis olduk, öğretmen olduk, iş adamı olduk... «Ekonomik özgür»dük. Evlendik. Çocuğumuz oldu.. Ve... Birşeyler oldu bize... Yeni-yeni özelemler edindik, yeni - yeni dertler... Televizyon, buzdolabı, araba... Giysi... Hanımın saç rengi... Çocuğun kaka rengi... Eşimiz, çocuğumuz, azıcık sıcak koltuğumuz... Bu küçük üçlü içine sıkışıp kaldık... Eş - Çocuk - Koltuk... Koltuk-Çocuk-Eş... Çocuk-Koltuk-Eş... Eş-Koltuk-Çocuk... Mutluluktan uçuyoruz. Çocuk «babacım...» diyor eş «sevgilim...» diyor... Ve bu kadarı yetiyor bize...

Ve biryerlerde kardeşlerimiz para ile satılıyor... ve uzaklarda... kardeşlerimiz kucak açmış bekliyor bizi... ve biz «birşeyler olmuş», «biryerlerde»yiz.

Heyyy... Nıbjöğ... Hepsi bu muydu. Hepsi bu kadar mıydı...

HİKAYE

CERKES ETHEM ARAMIZDA

yenemiko m.

«İki karşıt grubun silâhlı çatışmaları» diye veriyordu spiker, ondokuz haberlerini...

Sisli İstanbul günlerinden biriydi. Soğuk iliklerine kadar işliyordu insanın. Arkadaşlarının çağırısına uyarak gitmişti o günkü mitinge. Hukuk Fakültesinin avlusunda damla damla biriken militanlar akmaya başlamıştı Çağaloğlu'na doğru, Kalabalıkta tanıdık gibi gelenlerle göz göze geliyordu arasına. İnce, uzun boylu, seyrek kesilmiş saçları sarı ve inatçıydı. Yanaklarında yer yer çiller vardı. Gür ve sarı bıyıklarının uçları aşağıya doğru sarkmıştı. Küçük gözleri kuşkuyla tarıyordu etrafını. Balıkesir'in bir Adıge köyünden gelmişti. Fen Fakültesinde okuyordu. Babasının onu okutabilecek olanakları olmadığı için yoksulluk içinde bitirebilmişti liseyi. Okulunun başarılı öğrencilerindendi. Yine de pekiştirmeye çalışıyordu başarısını. Zorlukla burs bulmuştu okuyabilmek için. Kırsal kesimlerden gelen birçok arkadaşları gibi, o da kafa yormaya başlamıştı ülke sorunlarına. Küçük kentlerdeki geçim sıkıntısıyla büyük kentler benzeriyordu birbirlerine. Yarının aydınları içine girecek ve sorumluluklar taşıyacak olanların yurt sorunlarıyla yakından ilgilenmesi, düşünen kimseler için kaçınılmazdı. İçercesine okuyordu eline geçen tüm yapıtları. Okudukça da şaşıyordu, işbirlikçilerin, çıkarıcıların çevirdikleri dümenlere. Artık tüm dünyası, yapıtların vermiş olduğu bilgilere dayanıyordu. Roman kahramanlarıyla gülüyor, üzülüyordu onlarla.

Yürüyüşe katılanların en önünde gidiyordu. Sıkılı sol yumruğunu havaya kaldırmış; «kahrolsun kapitalizm, işbirlikçe sömürüye paydos, bir ölür bin diriliriz» diye bağıırıyordu. Kafasını zorlamasına rağmen düşünemiyordu hiçbir şey. Kalabalığın akışına ayak uydurmuş bağıırıyordu. Bir taraftan da göğüs cepleri havaya kalkmış, eskimeye yüz tutmuş parkasından çıkardığı cigaraları tutuşturuyordu dudaklarının arasına. Mekanikleşmişti sigara içişi de, yürüyüşü gibi. Çağaloğlu yokuşunun etrafındaki kaldırımlar üzerinde biriken kalabalık içinde alkışlayanlar vardı. Kimisi de «yuh» çekiyordu. Kimileri de başlarını eğip akan kalabalığı görmezlikten geliyorlardı. Sirkeci meydanına geldikleri zaman

polis panzerlerine sürtünerek geçmişlerdi. Eminönü'nden köprüye çıkacaklardı ki, zırhlı polislerle karşı karşıya geldiler. Birara durakladılar ne yapacaklarını şaşırarak. Kısa bir duraksamadan sonra denediler köprüye çıkmayı. Kafalarını, sırtlarını parçalayan polis joplarını geçmek çok güçtü. Bir de kendileri gibi delikanlı olup karşıt grup olanların serseri kurşunları daha da güçleştirdi köprüye çıkmayı. Sağından - solundan vınlayarak geçen kurşunlardan zorlukla korudu kendisini. Geriye dönerek geldiği tarafa koşmaya başlamıştı. Solunda, kıyıda duran vapur iskelelerinden birine, her gün gelip gittiği Üsküdar vapur iskelesine girdi. Farkında değildi ama başı kanıyordu. Yolcuların arasında bulunan kendisi gibi sarı bıyıklı, mavi gözlü bir polis kuşkulananarak yapıştı koluna onun. Sürükleyerek götürmeye çalışıyordu polis, yakaladığı genci. Görevini başarıyla yapanların coşkulu görüntüsü vardı yüzünde. Ayak direyen gence arasına copunu vuruyordu denk gele, kendisinden bir parça olmuş beylik copunu... Kendisini acıdan unutmuş olan genç bir ara küfretti kendi diliyle, Adigece ile. Polis şaşırmış gibi baktı gencin yüzüne, kulaklarına inanamamıştı. Acaba bu götürdüğü genç de Çerkes miydi?... Sımsıkı tuttuğu kolunu gevşeterek :

— Nerelisin? dedi Polis.

— Balıkesir'liyim, Çerkesim dedi genç, kafa tutarcasına.

Polis sımsıkı tuttuğu kolu gevşetmişti iyice. Biraz durduktan sonra

— Ben de Çerkesim, dedi polis. Öldürüyoruz, ölüyoruz her gün başkaları için. Haydi git gözüne görünmeden istediğin yere.

İyice parkasına sarılarak dikildi küpeşteye. Yüzüne kamçı gibi çarpan rüzgârı duymuyor, sık sık soluk alan köpüklü denizi ve avlarına atlayan martıları görmüyordu ilk kez. Oysaki o, her akşam ve her sabah vapurla gidip gelirken etrafındaki manzaraya doymuyordu. Martıların yaşantılarıyla insanların yaşantıları arasında bir ilgi kuruyordu. Güçlü martıların kanat vurmasıyla zayıfların bulduğu yiyecekleri ellerinden almalarına kızıyordu. Gözleri bir noktaya çakılmıştı şimdi. Ara sıra yüzü geriliyor, kırış kırış oluyordu alnı. Anlamsız ve donuktu gözleri. Elinde olmadan köyüne, köy düşünlerine gitmişti aklı. Mıkızanın ritmik sesine ayak uydurarak bir sağa, bir sola uçuyormuş gibi oynayan Kha-seykho Wumar canlandı gözlerinin önünde. Wumar da öğrenciydi kendisi gibi. Ama o, kendi ulusuna, Çerkeslere yöne-

lik Çalışmalar yapıyordu. «Dili, örfü, kültürü unutturulmaya çalışılan Adıge'lerim» derdi her zaman. Hiç anlaşılamazlardı Wumarla, ama yine de severlerdi birbirlerini, sevgilerini açığa vurmasalar da. Düğün yerinde sıraya dizilen genç kızlar, utaŋgaç, hafifçe başlarını eğmişler, gösterişsiz ve saygıyla bekliyorlardı oyun sıralarını. Kızların karşılarında da delikanlılar dikiliyordu. Başları dikti onların. Laubalilik sezilmiyordu hareketlerinde. Hepisi işçiydi hemen hemen. Ama samimi ve merttiler. Hatıyako, sırayla çağırıyordu oyuna kızları ve erkekleri. Kulağında yankılanan müziğe ayak uyduruyordu o, nerede olduğundan habersiz. Vapurun düdüğü sesiyle geldi kendine. İçeriye girdiği zaman yolcuların dalgalanmasından Üsküdar'a geldiklerinin farkına vardı.

Bir takım düşünceler üşüşmüştü belleğine. Bir taraftan ninesinden duyduğu, yer yer burada da bırakmadıkları, Kafkasya'daki yaşantıları ile bura halkının yaşantılarını kıyaslıyordu. İnsan sevgisi ve saygı ile dolup taşan Adıge'ler yoktu burada da artık. Etraflarındaki insanlara uymuşlardı çoğunlukla. Büyük arazi sahipleri yoktu Adıge'lerin arasında anlatılanlara göre. Ortak olarak ekilmiş tüm araziler ve bölüştürmüş eşit olarak halk arasında. Düşünüyor, düşündükçe de altından kalkamayacağı bir kâbus yığılır gibi oluyordu üzerine.

Dört arkadaş birleşerek bir kondu kiralamışlardı selamsızda. Selamsız yokuşunu çıkarken bir ara düşündü, köyünden kaç kişinin okumuş olduğunu. Okuyanlar çoktu, hatta bugün yüksek mevkilerde bulunanlar bile vardı aralarında. Ama hiçbirisi dönmemişti geriye, köylüsüne yardım etmek amacıyla. Arasına yaz tatillerinde gelseler de, kolah gömlek ve briyantınli saçlarıyla üstten bakıyorlardı köylülerine. İhtiyarlar bile anadillerini konuşmaktan utanıyorlarmış gibi, hep Türkçe konuşurlardı kendi çocuklarıyla, okumuş çocuklarıyla. Kendi benliğini unutmaya başlayan köylü de imrenirdi hep bunlara. Oğlunun okuyup Tıgıj'lerin, Eğüaşe'lerin oğlu gibi olmasını isterlerdi. Zaten kalmıyordu yavaş yavaş anadillerini konuşan. Bir ara kurtuluş savaşına gitti aklı, Çerkes Ethem, Anzavur, Rauf Orbay, Bekir Sami... «Olmayacağım» dedi dudaklarına yapışmış izmariti yere tükürerek. «Olmayacağım Çerkes Etem». Biraz yürüdükten sonra da «Anzavurların da akıllarını başlarına devşirmelerine yardımcı olmak gerek.» dedi. «Niçin Çerkes Ethem'le - Anzavur bunca Çerkesi harcadılar kurtuluş savaşında, niçin?... Niçin?... Niçin? di-yordu hep içinden.

anaya
mektup

Anacığım,

Sözlerime nasıl başlayacağımı, nasıl sürdüreceğimi bilemiyorum. O kadar sevinçliyim ki...

Bugüne dek hep kuşum vardı, ilk mektuplarımda da belirtmiştim bunu. Sana yalvarmışım bu konuda. Seni

yüzüstü bırakanları, belki de bırakmak zorunda kalanları artık affet diye...

Epeydir, bağrında doğmuş, büyümüş, senden uzak olan bizleri görme isteği ile gelen kardeşlerimden bizleri affettiğin, kucakların açık bizi beklediğin yolunda haberler alıyorduk. Yazıştığımız kardeşlerimiz yazdıklarında aynı şeyleri yazıyorlardı. En son biri Türkiye'den, biri Suriye'den seni görmeye gelen iki kardeşimize gösterilen ilgi bu konudaki kuşularımı iz bırakmayacak şekilde sildi-süpürdü.

Evet umutluyum. Senden gelenler, sana gelip dönenler, Çevremde gördüklerim bu konudaki umudumu artırıyor. Sana koşacağım, bağrına kapanacağım, hiçkırarak, sarsılarak ağlayacağım günlerin uzak olmadığını söylüyor haykırıyor.

Bu mektubumda tek sevincimi belirteyim, onu seninle paylaşayım istedim anacığım... Gene yazacağım.

Meşfeş'u

nihat bidanuk kafkasya

ge z i s i n i anlatıyor

Yamçı - Adıgey ve Karaçay - Çerkessk Özerk Bölgelerini de gezme fırsatı bulduğunuza göre kısaca bu bölgeleri de anlatır mısınız?

Bidanıkue N. — Gezimin sonlarına doğru Maykop ve Çerkessk'e gittim. Zamanımın çoğunu Nalçık'ta geçirmiştım. Gerek Maykop'ta, gerekse Çerkessk'te dilediğim kadar kalamadığım için üzgünüm. Adıgey bölgesinde toplam olarak bir hafta kadar kalabildim. Ama Çerkessk'te yalnızca bir günümü geçirebildim.

22 Ağustos öğle üzeriydi. Bir arkadaşımın otomobiliyle Maykop'a hareket ettik. Arazi engebeli değildi. Yollar, geniş düzlüklerden, ekili tarlalardan, çayırliklardan geçiyordu. Dağlık, ormanlık denilecek yerler pek azdı. Aşağı - yukarı 7 saatlik bir yol var Nalçık - Maykop arasında. Sanırım 500 km. den biraz fazladır.

Biz önce Maykop'a varmadan Cırakhey köyünde durduk. Asıl kaldığım köy burasıydı. Maykop'a daha sonra gittik. Cırakhey köyünde benim akrabalarım, büyük amcam vardı. Gideceğimi daha önceden biliyorlardı ama ben iki gün gecikmeyle gelebilmişim. Buna rağmen merakla beni beklediklerini ve kalabalık bir grup halinde yolda karşıladıklarını görünce hem duygulandım, hem de zamanında gidemediğim, beklettiğim için üzuldüm. Birlikte büyük amcam Bidanıkue Şereluk'u ziyaret ettik. O, allenin en büyüğüydü, sanırım 90 dolaylarındadır. Emekli olmuş, evinde oturuyor büyük amcam Bidanıkue Şereluk ama öylesine dinç ki, imrenmemek, hayran olmamak mümkün değil. Evinin arkasındaki bahçesinde adam boyu büyümüş gür otları tırpanlarken delikanlılara taş çıkartıyordu.

Adıgey'de, Cırakhey köyünde Bidanıkue Şereluk evinin bahçesinde tırpanla ot biçerken.

Cırachey güzel, şirin bir köy. Farze suyu geçiyor ortasından, Ağaçlıklar, yeşillikler kaplamış her yanı. Nüfusu 5000 - 6000 kadar. Kabardey'deki Zeyikue ile karşılaştırırsak küçük bir köy diyebiliriz Cırachey için. Ama alt yapı tesisleri, yaşamları... bakımından hemen hemen aynı. Ayrıca Cırachey'in çok yakınında, 3 km. ileride çok daha büyük olan Şewcenhable var. Şewcenhable aslında bir köy değil bence, küçük bir kent, 15-20 bin nüfuslu bir yerleşim merkezi. Cırachey köyü bu küçük kentin tüm olanaklarından da yararlanıyor, kolaylıkla. Çevredeki öteki köyleri de gezdik. Goşiyhable, Labe gibi... Köylerin hemen hepsinde ırmaklar var. Bu sular sayesinde sebze, meyve, yeşillik eksik değil. Ama Labe suyu kenarındaki Labehable daha bir güzel. Atalarımızın Kafkasya'dan göçlerini dile getiren bir şiir okumuştum. Şiirde Labe suyundan da söz ediliyordu. «Labenin Çocukları» ndan söz ediliyordu. Orada olup - biten kimi olayları dile getiriyordu. Onları hatırladım, duygulandırı beni Labe.

Cırachey'den çevredeki köylere yaptığımız gezilerden sonra Maykop'a gittik. Maykop da ağaçlıklı bir kent. Bir orman kenti diyebiliriz. Aynı yerden iki ayrı yolla şehir merkezine giriliyor. Bu iki yolun ayrıldığı noktada büyük bir MAYKOP yazısı var. Yolların her iki yanı ağaçlarla kaplı. Eski yapılar yanında yüksek yeni binalar dikkat çekiyor. İnşaatlar da öyle. Her geçen gün yeni binalar alıyor eski yapıların yerini.

Maykop, daha sakin bir kent. Nalçık gibi pek kalabalık değil. Nüfusu 100.000 kadar. Bunun 20.000'i Adıge. On yıl önce kentteki Adıge nüfusu 6.000 kadarmış.

Maykop'un anlatılmaz bir güzelliği var. Ağaçlarından mı, yolun kenarında süzüle süzüle akan Psij (Kuban) ırmağından mı, binalarından mı nedendir bilinmez ama sanırım hepsinin birden bir uyum içinde oluşturdıkları, insanın içini okşayan değişik bir güzelliği var.

Maykop'ta Adıge Öğretmen Okulu'nu ziyaret ettim önce. Bu, öğretmen yetiştiren bir Enstitü idi. Öğretmenler odasında arkadaşlarla tanıştık. Sohbet ettik. Enstitü'nün müdürü 60 yaşlarındaydı. Muhterem bir insan Hak'uşe Andrey... Tatlı sohbetini dinlemekten zevk duydum. Bu arada öğretmenlerden Bırsır Batırbiy ile de görüşme imkânımız oldu. Burada bir de konferans dinledik.

Maykop'ta kalacağımız kısa süre içinde azar azar da olsa çok yer görelim, çok kimseyle tanışalım, görüşelim düşüncesiyle hareket ettik. Onun için ayrıntılara girmedik. Enstitü'den sonra Maykop müzesini ziyaret ettik. Müzedeki eşyaları çabucak gözden geçirdik. Yapılan açıklamaları dinlemek üzere bekleyemeden ayrıldık. Zira yazarlarla, ozanlarla görüşecektik. Ayrıca orada Maykop Radyosunun spikerlerinden bir arkadaşla karşılaştık. Bu arada Radyoevini ziyaret ettik.

Radyo'daki spikerlerle, program yapımcılarıyla, öteki ilgilileriyle görüştük. Radyo Müdürü Davur Hazret bizi makamında kabul etti. Karşılıklı dilek ve temennilerimiz oldu: Hepsi radyonun programlarını daha iyi dinleyebilme amacına yönelikti. Radyonun yayın saatlerini öğrendik. Davur Hazret bu saatlerde Radyoyu dinlememizi, isteklerimizi bildirmemizi, önerilerimizi iletmemizi rica etti. Yayın saatleri şöyle : Pazar hariç, her gün : 08.45 - 09.00, ve 16.00 - 17.00 çarşamba ve Cuma günleri : 19.20 - 22.00 Orta dalga 276 m.

Ünlü ozan Meşbaş'e İshak ile de tanışma imkânı buldum. Bu arada Jane Khirmize, Şaptleko Hiyse ve öteki yazar ve ozanlarla da görüştüm. Ne yazık ki çok kısa bir süre beraber olabildik. Israrla davet etmelerine rağmen kalamadık, başka yerlere söz vermiştik.

Maykop'ta bir gün kalabilmişim. Oysa bir hafta bile azdı. Önceden zamanımı onagöre ayarlayamadığım için üzgündüm. Akşam Cırakhey'e döndük.

Adıgey bölgesinde bir haftamız dolmuştu. Nalçık'e geldik. Ertesi gün Çerkessk'e gittik. Çerkessk de Maykop yolu üzerinde. 80-90 km. kadar sonra Maykop yolundan sapılıyor. 60 km. kadar daha gidiliyor. Tamamı sanırım 2-2,5 saat kadar sürdü.

Çerkessk'te, Dığu Kurmen'in köyünden bir görünüş.

Çerkessk'e akşam girmiştik. Arkadaşım Bij Ahmed ile birlikte Çerkessk'te yayınlanan derginin yöneticilerinden Mamriğ Şaban'a konuk olduk. Kendisi evde yoktu, hanımı karşıladı. Akşam Dığu Kurmen de, Mamriğ Şaban da geldiler.

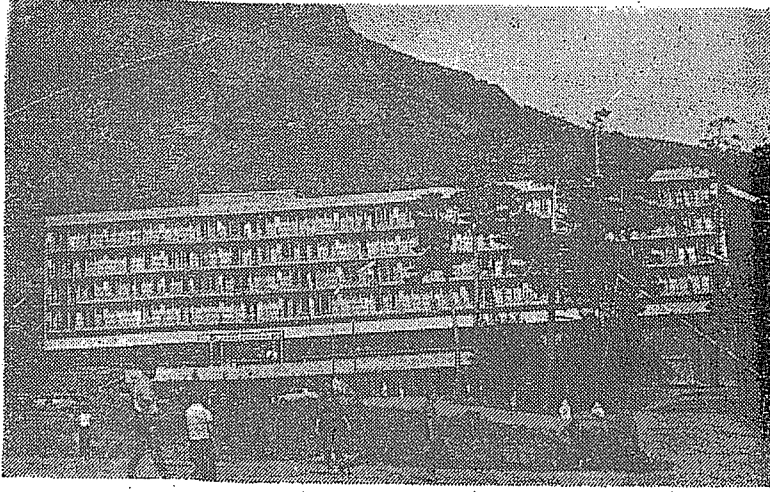
Ertesi gün Dığu Kurmen ile kendi köylerine gitmek üzere anlaştık ve ayrıldık. Fakat bardaktan boşanırcasına bir yağmur başladı. Ve bu yağmur Çerkessk'te kaldığımız sürece dinmedi. Buna rağmen Dığu Kurmen'in köyüne de gittik. Muhterem annesini ziyaret ettik. Habersizce gitmiştik. Oğlu için hazırladığı-sofra bize kısmet oldu. Köyde fazla kalamadık, hemen Çerkessk'e döndük.

Hava yağmurlu olmasına rağmen Çerkessk'te Müzeyi, Konservatuarı, parkı gezdik. Parkta Psij (Kuban) nehri tamamen yayılmış

ve ortasında küçücük bir ada oluşturmuştu. Değişik bir güzellik katiyordu bu adacık. Park bir vadinin içinde kurulmuş gibiydi. Doğal bir vadli görünümündeydi.

Yamçı - Kafkasya denilince Oşhamafe geliyor insanın aklına. Ama biz şimdiye kadar Oşhamafe'den hiç söz etmedik.

Bidanikue N.— Evet Oradaki anılarımı da anlatmak isterim. Oşhamafe gerçekten mitolojilere sahne olmuş efsanevi bir dağ. Ayrıca Kafkasya'nın da sembolü. Kafkasya'ya gidip de Oşhamafe'nin kollarında yaşamamak imkânsız. Turistlerin bile ısrarla ve hatta ilk olarak gezdikleri yer Oşhamafe'dir.

Oşhamafe eteklerinde turistik tesislerden biri

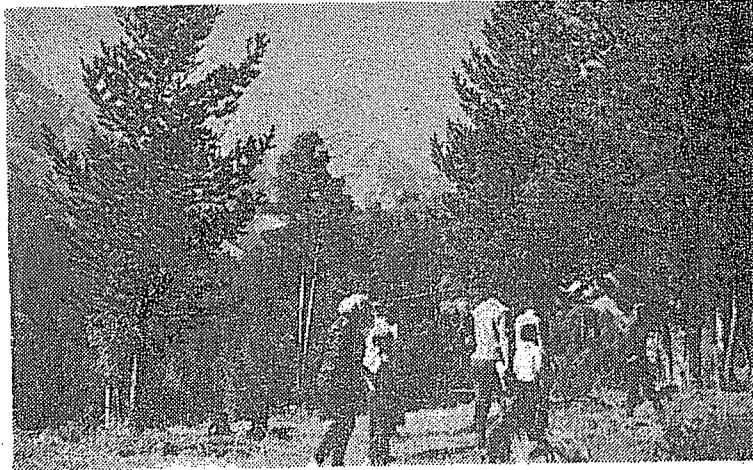
Nalçık'te iken evsahiplerimiz ve Şawealesi ile birlikte Oşhamafe'ye Oşhamafe'nin kucağına gitmek üzere yola çıktık. Şecem, Khizbrun'lar, Zeyikue, Bakhsen, Eibrus gibi birçok köylerden geçtik. Birkaç binanın da bulunduğu bir mesire yerinde biraz mola verdik. Orada maden suyu kaynakları vardı. Yalnız biz değildik, başka turistler de vardı. Turistler orada dinlenirler, sularını içerler, hatta biraz daha yanlarına alırlar Oşhamafe'ye öyle giderlermiş. Biz de öyle yaptık. Yolda altımızda Bakhsen suyu kıvrıla kıvrıla akıyor, üzerindeki köprülerden geçiyorduk. Böylelikle Oşhamafe'nin kucağına ulaştık. «Oşhamafe'nin kucağı» diyorum, daha doğrusu yalnız ben değil hep öyle diyorlar, gerçekten de kucak açmış bir insan gibi Oşhamafe. Üç yanında sarp kayalıklar, ortada bir düzlük, ağaçlar ve iki yanda iki akarsu. Bu düzlükte turistik tesisler, kampingler var. Orada yerlerimizi aldık. Akşamüstüydü. Yukarılardan kuş cıvıltılarının eşliğinde küçük su şarjıtları geliyordu. Aşağılara doğru birleşen bu küçük sular büyüyerek çağlıyordu. İşte burada, Oşhamafe'nin kucağında, ana kucağında ana ninnisiyle uyuyan bir bebek gibi oluyordu insan. Sabahleyin uyandığımda yine annenin ninnisiydi ilk aımsadığım

İrili - ufaklı sayısız dereciklerden akan küçük sular, ünlü Kabardey ozanı Fövset Balkar'ın «Khivoce Oşhamafe» (Oşhamafe sizi çağırıyor) adlı şiirini hatırlattılar bana. 1966 yılında Balkar Fövset bu şiirinde şöyle diyordu :

«.....
Bağrında çağlayan sularla
Emzirip büyüttüm sizi»

Sanki bu şiirin kaynağı gördüğüm bu manzaraydı ve şiir hep dilim-deydi.

Sabahleyin arabayla tırmanmaya başladık. Arabanın tırmanamayacağı yerde teleferik başlıyordu. 25 kişilik bir teleferikle daha da yükseldik. Henüz topraktaydık, henüz karlara ulaşmamıştık. Bir süre yürüdük. Sonra gördük ağarmış saçlarını Oşhamafe anamızın. Burada ağustos sıcaklığında donmuş beyaz karların üstünde turistler, halk öbek öbekti. Tırmanma sırasında terleyen ve plaj kıyafetiyle tırmanmasını sürdürenlerle üzerinde yürüdükleri beyaz karlar bir çelişki teşkil ediyordu.

Oşhamafe eteklerinden bir manzaar

Yükseldikçe kar da derinleşiyordu. Buralarda insan, muhacerette masal gibi öyküsünü dinleyen, görme, yaşama özlemiyle dolu olan fakat bir türlü kavuşamayan insanlar adına çok şey duyuyor, çok şey düşünüyor. Ta yüzyıl gerilerine gidiveriyor düşünceleri. Bu düşüncelerle çıkıyordum tepelere doğru, ta en yüksek noktasına dek gitmek istiyordum. Ama bu mümkün değildi. Arkadaşlarım çabuk uyardılar. Ayrıca ben de tanık oldum. Üstü hafif karla örtülü, dibi görünmez derin kuyular gibi buzdan dereler vardı. Her an böyle bir buz deresinin içine yuvarlanma tehlikesi vardı ve bir daha çıkmak, kurtulmak söz konusu değildi. Öylesine korkunçtu Oşhamafe'nin dorukları.. Duygular, düşünceler arasında, ta tepeye kadar çıkamamanın üzüntüsüyle istemeyerek aşağı indim.

Oşhamafe'de karlı kesimin başlangıcında dinlenen turistler.

İkinci gecemiz de yeni tanıştığımız kâmp müdürünün konuğı olarak Oşhamafe'nin kucagında geçti. Ömründe unutamayacağıın değerli günlerin hangileridir diye sorulsa ben burada geçen iki günümü hiç düşünmeden söylerim. Ertesi gün Oşhamafe'nin Karadeniz'e bakan yüzünde gezdik. Burada da yalnız değildik, dağcılar vardı. Taşlık, kayalık yerlerdi buralar. Ama bana hiç de öyle gelmiyordu. Tepeye doğru gitmeye çalıştık. Önce iki kişilik bir teleferikle; sonra da daha yükseğe tek kişilik bir teleferikle çıktık. Ama yine de en uç noktasına varamamıştık. Sanırım varmak ta mümkün değil. Buna rağmen tepeye en yakın noktaya varabilmek için yeni bir teleferik inşaatı vardı. Ben orada iken henüz bitmemişti. Ne kadar yükselsek de biz Oşhamafe sırtlarından Karadeniz'i seyredeemedik. Akşam oluyordu. Gece Nalçık'te olmak üzere ayrıldık.

Ayrılırken Dığüj Kurmen'e de söylemiştim : Çerkessk'i de gördükten sonra aşağı-yukarı Anavatanımızı görmüş sayılırım. Kafkasya'nın dünyanın cenneti olduğunu söyleyebilirim. Gerçekten Kur'an'da tasvir edilen Cenneti hatırladım. Nalçık, Maykop, Çerkessk sanki bu cennetin birer köşesiydiler. Altlarından akan ırmaklar, otururken neredeyse insanın ağızına düşecekmiş gibi dallarından sarkan olgunlaşmış, kızarmış meyveler, sebzeler, rengârenk çiçekler... tam Kur'an'da tasvir edilen cenneti hatırlatıyordu İnsana.

(devamı var)

BİZ DİYORUZ Kİ...

hatko guşan

Yüksek Elbruz.. Yüce Dağ... Rüyalarımızın Dağı... Kaderimiz...

«— Bu dağdan iki gümüş nehir doğar. Damla - damla, avuç-avuç çağlayarak korkunç inilti halinde akar aşağılara... Ve rivayet edilir ki bu iki göz su, bahtı kara Çerkes milletinin göz yaşlarıdır. Ve de inanılır ki bir gün bu sular sevinç gözyaşlarına dönüşecektir.»

Bunlar, turist olarak Türkiye'ye gelen bir Kafkasya'lı kardeşimizin söyledikleri..

...Ve, vatanını - milletini seven her Çerkes'in duygularını dile getiren sözler... En müşkülperest olanımızın, dahl zihninde soru işareti bırakmayacak kadar açık, hisli ve cesur.

Demek, sadece biz yaşamıyoruz. Eğer yaşamak - insan gibi yaşamak - içinden geçenleri söyleyebilmekse; onlar da yaşıyorlar demek..

Söylemek, söyleyebilmek; Kafkasya'da yaşayan bir Çerkes için, bir cesaret ve fedakârlık ise, o da güzel... Hem bir bakıma daha da güzel... Yaşamak yoksa eğer, yaşama savaşı da mı yok?... Diliyle, okuluyla, kültürüyle ve karış karış büyüyen Vatan toprağıyla..

Her istediğini söyleyebildiğini sandığın bir ortamda, kendi varlığını bile söyleyemeden, hiçbir şey yapamadan, acz içinde, damla damla erimek... Veya vatanında, toprağında; varsa kötülükleri elinle, dilinle düzeltmek, iyilikleri daha ileri götürmek... Hangisinin -daha insanca ve şerefli olduğu tartışılır mı?.

«— Ben konuşmak istiyorum, ben yaşamak (!) istiyorum..» diyerek yan çizmek, yaşadığını zannederek hergün biraz daha ölmek, ne güne kadar? ...Ne güne kadar, böyle korkak ölmek, böyle kaçmak...

...Ne güne kadar, göbekteki ve ensedeki halkaların yaşama işareti olduğunu zannetmek... Yemek, içmek, uyumak ve konuşmak ağız dolusu... Yaşamak, sadece bu mu? Bu kadar mı?

Biz diyoruz ki; Bu kadar değil!...

Biz diyoruz ki; Eğer bir toprağa «toprağım», eğer bir Vatan «Vatanım!» diyemiyorsan; yazamıyorsan dilini, okulunda... Sen yaşamıyorsun...

anayurttan
bir portre

peneşu
sefer

Peneşu Sefer'in (beklenmeyen konuklar) kitabının kapağı

Çağdaş Adıge edebiyatının usta mizah yazarlarından **Peneşu Sefer** «ZEMİJEĞE HAÇ'EXER» (Beklenmeyen Konuklar) adlı bir kitapçıkta toplamış mizah öykülerini. Zemijeğе Haç'exer, 1972 yılında Maykop'ta, Krasnodar yayınevinde basılmış. 112 sayfa oluyor, fiyatı 11 Çapıç (yaklaşık olarak Türk parasıyla 220 kuruş). On-dört öykü var içinde, bir de en başta yazarın kendisine ilişkin birkaç sözü.

Sefer'i çağdaşlarından ayıran en belirgin özellik, halkın günlük yaşantılarını tatlı bir mizah diliyle işlemesidir. Konuşma dilinin mizaha yatkınlığı, Peneşu Sefer'in başarısını etkileyen en önemli faktörlerden biri olmalı. Ayrıca Adıge dilini ustalıkla kullandığını da eklemek gerekir hemen.

Öykülerinde daha çok, halkın uzun süreler değer verdiği, bugüne dek yaşattığı, yaşamasında yarar gördüğü töreleri yanlış uygulayan ve yerleştiren kişileri ele almış ve işlemiş. Örneğin «Khaşen» öyküsünde olduğu gibi. Burada Adıge toplum yaşamının vazgeçilmez geleneği olan khaşen yapmayı, Çemal ile Çeleş aynı biçimde değerlendirmemektedir.

Yine kimi öykülerinde toplumsal yaşantıda silik, ezik kalmış bazı kişilerin, kendilerini başka yollarla mutlaka kabul ettirmeye yönelmeleri işlenmiş. «Mirzebeç yi Khelapç» (Mirzebeç'in Kapısı)nda olduğu gibi... Bekçilikten başka işi ve fonksiyonu olmayan ihtiyar bir köylünün, yaşlılarını kıskanarak köyün ortasından geçen tek yolu kapatması, yoldan geçebilmek için tüm köy halkını kendisinden izin istemek zorunda bırakması...

Peneşu Sefer ve kitabından bu kadar söz ettikten sonra dilerseñiz Peneşu Sefer hakkında bilmek istediklerimizi kendisine bırakalım ve kitabının 3'üncü sayfasındaki «SE KHSEHIL'AĞEW GUŞIE ZAWIL» (Kendim için birkaç söz) yazısını aynen aktarayım.

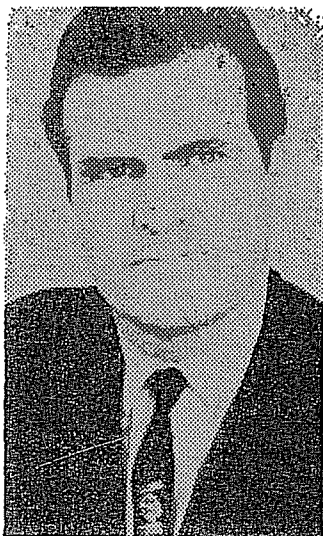
KENDİM İÇİN BİRKAÇ SÖZ

Zaman zaman şöyle diyor arkadaşlarım bana : «Ziraat Enstitüsünü bitirdin, teknisyensin, anladık ama yazmak nereden geldi aklına?»

Onu da anlatayım.

Doğrusu bu ya oldum olası her işin en kolay yanına kaçmışımdır ben. Kırkiki yaşımdayım, ta çocukluğumdan beri böyleyim. Ağabeyimle, ormana, kesilmiş ağaçları taşımaya gittiğimizde ağacın kalın kısmına asla yaklaşmazdım. O da benim hep «ince tarafını sevdiğimi bildiği için» döveceği zaman sopanın ince tarafıyla döverdi. Gerek Psekups vadisindeki Khazanıkhuae köyündeki okulda gerekse öteki okullardaki öğrenciliğim sırasında da kolay kolay «beş» numara almazdım; «dört» almak, «üç» almak çok daha kolay değildi...

Liseyi bitirdikten sonra da en kolay mesleği seçebilmek için uzun uzun düşündüm. Sonra Ziraat Teknisyeni olmaya karar verdim. Öyle ya teknisyenliğin nesi zor. Eken başkası, biçen başkası... Teknisyene onları seyretmek ve koyu gölgeli ağaçların serinliğinde vakit geçirmek kalıyor.

СЭ КЪЫСЭХЪЫЛІАГЪЭУ ГУЩЫНЭ ЗАУЛ

... Синыбджэгъухэм мыщ фэдэ унчлэ къысатэу кыхэкӀы. «Мэкъумэщхозяйственнэ институт къэуухыгъ, уагроном, утхэныр сыдым угу кыгъэкӀыгъа?»

Ари кыпшӀосӀон.

Сэ егъашӀэмнэ нахь псынклӀагъом сылтӀэхъу. ИлтӀэс 42-м ситышӀ, сицӀыкӀугъом щегъэжъагъэу, а шэныр схэлӀ. Сшы-нахьыжӀрэ сэрырэ мэзым ты-

кӀуагъэу пхъэшхо горэм тыкӀлӀэн зыхъурэм, ныбжы лъэдакъэм зыфӀэгъээщтгъагъэп. Ежыри кысзон зыхъукӀэ, «нахь зэрэси-кӀасэр» ешӀэти, чы пакӀэр ары ренэу кысфигъазэщтыгъэр. Псэ-кӀупсэ нӀпкӀ тес къоджэ цыкӀоу КъээзныкӀуае дэт школымн нэмыкӀхэмн саседжэ зэхъуми шӀурышӀукӀэ «тфы» кыпфӀасхьыщтгъагъэп, ащ нахь псынклӀэба «плӀыр» е «щыр».

Школыр кызысэхъуми анахь сэнэхъат псынклӀэу кыхэхъыщтыр симышӀлӀэу бэрэ сегупшысагъ. Агрономэу седжэнэу тесубытагъ. Сыда уагрономыным кӀынэу хэлъыр? Губгъом уихъанышӀ, лэжыгъэр зэрэхалъхъэрэм, зэрэуахыжырэм уеплӀышт, чыгъжаум учӀэсэ гъэр бгъэкӀошт. Ау Иоф сшӀэнэу зесэгъажъэм... ПсынклӀагъоп уагрономырни. Пчэдыжырэ жъэу укътӀэджын, мэфэ реным тыгъэм пшъхъэкӀуцӀ кыригъэжъукӀэу губгъом уитынафе. Ар Иофыжа, чылапхъэр мыхъазырни, ар тэрэзэу хамылъхъагъэмн... о уилажъ.

ХъуштӀеп ари сэнэхъат. Ащ нахь псынклӀэба утхэныр! Колхо-

3

Peneşu Sefer'in «Beklenmeyen Konuklar» kitabının 3. sayfası

Okulu bitirip çalışmaya başlayınca anladım ki, kazın ayağı öyle değilmiş. Teknisyenlik de kolay değilmiş. Sabahın köründe sıcak yataktan kalkmak, bütün gün kızgın güneşin altında beyin kaynatmak... Dahası tohum hazır değilse, iyi ekilmemişse, daha bilmem ne eksik varsa hepsinin sorumlusu olmak.

Bu da bana göre iş değil. Yazmak, yazar olmak dana kolay değil mi!... Kolhozda olup bitenleri yurt gazetesinde yazmaya başladım. Yazılarımı da beğenmediler mi!... «Gazetede çalışma» tekli-fi alınca hiç düşünmedim bile. Ama işe başlayınca pişman oldum. Gazetecilik de kolay meslek değilmiş. Sık sık röportaj yapma, röportaj yapılacak kişileri ve konuları bulma, onları bir araya getirip

konuşma, konuşmaları yayına hazırlama. Benim gibi biri için epöyce güç şeyler bunlar.

Öykü yazmak daha kolay dedim. Birkaç uydurma kahraman bul, haklarında yaz yazabildiğin kadar. «beni güzel anlatmadın» diye yakana yapışacak değiller ya...

Önceleri çok sevdim öykü yazmayı. Bayağı da beceriyordum kendimce. Birkaç yıldır da bu işi yapıyorum. «WUPIÇ'IN AŞ SİB-LAĞE» (Vazgeçersin ondan da, dostum) adlı ilk kitabımı yayınlamak üzere sunduğumda fazla eleştirilmedi ve hemen yayınlandı. Ama itiraf etmeliyim ki, hikâye yazmak da benim sandığım kadar kolay değil. Belirli bir mesaisi yok mübareğin; örneğin işten çıkınca şöyle bir tur atayım, ya da parka girip biraz dinleneyim veya arkadaşlarla şöyle biraz eğlenelim diyemezsin, nerede olursan ol, yazacağın öykünün konusunu, anlatım biçimini düşünmek, hazırlamak zorundasın. Kendi kendine konuşacak, kahramanları hayalinde konuşturacak ve teker teker topladığın sözcüklerle oluşturacaksın öykünü. Cumartesi'n yok, pazar'ın yok, tatilin yok, paydosun yok, yaz... yaz... yaz... yaz... Durmadan yazacaksın, parmakların aşınıncaya kadar. Ha şimdi yatarım, ha şimdi uyurum derken hiç uyuyamadan güzelim geceleri kaçırdığın da olur kimi zaman.

Yok, yok, o da olacak iş değil. Her hikâye için ayrı ayrı konu bulmak, ona uygun kahramanlar yaratmak kolay iş değil. Öysa tiyatro yazmak öyle değil. Onu da bir deneyeceğim. Eğer o da güç gelirse onu da bırakıp roman yazmaya başlayacağım. Sanırım roman yazmak hepsinden daha kolaydır. Öyle olmasa yazarlarımızın hepsi roman yazmaya girişirler miydi!...

kheseyko e.

seteney guaşe

gismeyl ö.

Kuzey Kafkasya Mitoloji'sinin sembolü olmuştur Seteney... Güzeldir, Bilgedir, Müşfiktir. O derece bilgedir ki Nart Kurultaylarında çözümlenemeyen toplumsal sorunlar onun dudakları arasından çıkan sihirli birkaç söz ile hallolur.

Yarı tanrı-yarı insan bir özelliği vardır, diğer Nart kahramanlarında olduğu gibi... Grek Mitolojisinde de raslarız bu tür kahramanlara. Örneğin, Achilleus, Hector, Paris, Agamemnon yarı insan-yarı tanrı kahramanlardır. Ne ki, Grek mitolojisinde kadın kahramanların ünlüleri salt tanrı niteliği gösterir. Athena, Aphrodite, Artemis, Hera bu tür tanrıçalardır. Seteney Guaşe ise Çerkes Mythe'inde tektir ve saydığımız Grek tanrıçalarının özelliklerini tek kişilikte birleştirmektedir. Güzelliği ile Aphrodite, Cesur ve bilge oluşu ile Athena veya Hera'dır. Biraz da Artemis'tir bizim Mythe'mizde...

Demirci Tlepş'le olan ilişkisi, Aphrodite ile ateş - yeraltı - demirciler tanrısı topal, çirkin Hephaistos arasındaki bağa benzer, Seteney'in çok yönlü oluşuna kıyasla Grek tanrıçaları tek yönlüdür. Seteney'in her yönü Grek Myth'inde ayrı bir tanrıça ile sembolleştirilmiştir.

Bilgedir demiştik Seteney için... Koskoca Nart Kurultaylarının çözemediği toplumsal sorunları çözer demiştik... Bu özelliği ile batılı araştırmacılar ve Kafkasologları çeşitli yargılara itmiştir, Seteney... Bu bilim adamları Nart topluluğunun ve dolayısı ile Çerkeslerin Anaerkil bir yapıya sahip oldukları kanısına varmışlardır. Anaerkillik savlarına dayanak olaark ta Sosrikua'nın «Seteney oğlu Sosrikua -Seteneyko Sosrikua» olarak tanınmasını gösterirler. Oysa bu durum Seteney'in kişiliği nedeniyle yalnız Sosrikua için geçerlidir. Zira, Sosrikua dışında annesinin adını almış hiçbir Nart kahramanı yoktur. Seteney'in ve Sosrikua'nın Çerkes Mitolojisine hakim oluşu ve Çerkes toplumunun geçmişte salt Anaerkil bir yapıya sahip olduğunu saptamağa yetmez. Her toplumda olduğu gibi belli bir zaman kesitinde Anaerkil (Matriarkal) düzene raslanabilir. Ancak, Seteney Guaşe ile ilgili destanların söylenmeğe başlandığı çağlarda Çerkes toplumunun Anaerkil (Matriarkal) süreyi aşmış aşmadığını belirten kesin deliller henüz yoktur.

Çerkes toplumunun Adıge - Abhaz - Abazin gurubunda bu destan kahramanı Seteney Guşe ismi ile yaşaya gelmiştir. Bu günlere dek... Kubardey - Besleney - Abazin - Abhaz halk gurublarında söyleyiş yukarıdaki biçimdedir. Abzex, Şapsığ, Bjeduğ, Hatıkoy, Cemguey şivelerinde Setenay olmuştur. Osetin - Karaçay - Balkar dillerinde Satana veya Şatana şeklinde değişikliklere uğramıştır.

Seteney günümüz Çerkes dilinde «Gül» anlamına gelir. Dolayısı ile kadın erdeminin ve güzelliğinin sembolü olan bu destan kahramanının güzeliği çiçeklerin en güzeli olan «Gül» ile eş anlamda tutulmuştur. Seteney sözcüğünün etimolojik ayrışımından gül'den başka anlamlar da çıkmaktadır. Şöyle ki; Çerkes dilinin Adıge şive gurubunda bıçak veya kesici araç anlamına gelen «Se» sözcüğü vardır. «Tın» veya «Ten» sözcüğü de vermek, lutufta bulunmak anlamındadır. «Setin - Bıçak veren» sözcüğü belki de kahramanımızın isminin köktü olmuştur. (1) Orta ve yeni çağlarda silahşör ve şövalyelerin ödüllendirilişi, onlara soylu ünvanlar verilisi kılıçla hükümdarca (Özellikle Kadın hükümdarlarca) kutsanmalarından sonra olurdu. Batı da olduğu kadar Türk - İslâm geleneklerinde de bu törenler son yüzyıllara kadar yaşamıştır. (Kılıç kuşanma törenleri gibi) Bu uluslararası gelenekle Seteney'in güçlü kişiliği birleştirilecek olursa sözcüğün kökenine, doğuşuna yaklaşmış oluruz. Bir topluma düşüncesi ve davranışları ile yön veren, Nart kahramanlarına önder olan kadın kahramanın onlara silâh vermesi, toplum içinde yöneticilik ve payeler dağıtması olağandır. Böyle bir araştırma ile gerçeğe yaklaşmakta birçok bilim adamı birleşmektedir.

Geriye aydınlanması gereken bir husus vardır. Gül ile «Seten» sözcüğü arasındaki ilişki... Çerkes halkı güzellikte, bilgelikte eşi olmayan bu kahramanla çiçeklerin en göz alıcı olan, bir tanrıçaya yakışan «Gül» ü şekilde ve anlamda birleştirmiştir. Gül için kullanılan başka bir isme, bir sözcüğe Çerkes dilinde bugüne dek raslanmamıştır. Uzun süredir, Gül ile bıçak verme arasındaki ilginin açıklığa kavuşması zihnimi kurcalamakta idi, ilginç bir raslantı bu konuyu bir yere kadar aydınlatmış olmaktadır. Bu raslantıyı anlatabilmek için konudan şimdilik ayrılıyoruz.

1974 Mayısının sonlarına doğru mahkemedeki işlerimi izlemek üzere gittiğim Arapgir Kasabasında tanıdıklardan bi-

risi Çerkes olduğumu bildiği için kasabada kimsesiz ve yaşlı bir Çerkes kadının bulunduğunu anlatmıştı. Bu dostun aracılığı ile yaşlı nineyi harab bir bağ evinde buldum. 1903 yılında Uzunyayla'nın Uzunpınar köyüne Kuzey Kafkasya'dan göç edip yerleşen Mısost Beyleri ile birlikte Türkiye'ye geldiğini, Mısostkua Albızdoka tarafından Diyarbakır Mutasarrıfı Süleyman Sırrı bey oğlu Osman Paşa'ya cariye olarak satıldığını, 1908 Meşrutiyet'inden sonra özgürlüğe kavuşturulduğunu, Paşa'nın adamlarından biri ile evlendirildiğini, eşinin yirmibeş yıl önce öldüğünü, anlattı. O zamandan beri eşinin akrabalarının himayesinde bu harab bağ evinde yaşıyordu. Eşinden kalan birkaç dönümlük üzüm bağının ürünü ve yardımsever kişilerin desteği ile yaşamını sürdürüyordu.

Suuru yerinde ve olayları çok iyi hatırlayan yaşlı nine ile bütün gün konuştum. Adı Çerkesçe Hımsat iken, paşanın konağında Hamide olarak değiştirilmiş. Yıllarca Çerkes toplumundan uzak olduğu için tutuk bir kabardeyce ile konuşuyordu. Sözcükleri belleğinden çıkaramayınca sözü Türkçeye döküyordu. Yıllar sonra bir soydaşına raslaması mutlu ediyordu yaşlı kadın... Çakır gözleri mutluluktan parlayarak saatlerce konuştu, ağladı, güldü, uzun uzun anlattı geçmişini...

Uzaklarda, Munzur silsilesinin karlı silüetine bakarak aha.. çekti. «Bizim köy de böyle bir dağın eteğinde idi. Sonra Tenciz F'itze'ye indik. (2) Daha sonra vapurla Samsun'a oradan Merzifon, Sivas derken Uzunyayla'ya ulaştık...»

Komşuları «Çerkes Ana»nın bir-hemşehrisine yıllar sonra raslamasının mutluluğuna katılıyorlardı gurup gurup gelerek. Güneş batana dek kaldım yanında, Öteden beri özel bir ilgi duyduğum Çerkes Mithe'leri üzerine birşeyler bilip bilmediğini kurcaladım. Anavatan'ı çok iyi hatırladığına göre büyüklerinden kimi efsaneleri duyması olağandı. Üzülerek, aklımda pek masal tutamadığını, ancak Seteney adındaki güzel bir Guşe hakkında birşeyler hatırladığını söyledi. Üyküyü kısaca anlatıyorum; «Seteney bir gün sırma işlerken, uzakta dağ yamacında, oğlu Genç Sosrıkua'nın devlerle savaştığını, Devlerin onu öldürmek için dağdan demir tekerler yuvarladıklarını, oğlunun ölümü karşılığında karşıya olduğunu görür, Gergefi'ni bir yana atarak oğlunu kurtarmağa koşar. Bahçe çitinden atlarken ayağına beyaz güllerin dikenini batar, ayağından akan kanlarla beyaz güller boyanıp kırmızı güle dönüşürler, o günden bu yana Çerkesler, kırmızı gül demek olan

«Seteney» ismini kız çocuklarına ad olarak seçerler...» Bu öykü derhal bana Çerkes Mitolojisinin başka motiflerini hatırlattı. Nine'ye demir tekeri neden yuvarladıklarını, Sosrıkua'nın diz kapaklarının etten - kemikten olduğunu bilip bilmediğini, vücudunun ise çelik olduğunu, bu konularda başka öyküler bilip bilmediğini sordum. Şimdilik başka bir öykü hatırlamadığını, ileride düşünüp kendisini zorlarsa başka bir şeyler hatırlayabileceğini söyledi.

Gül sözcüğü ile «Seten» sözcüğü arasındaki ilişkinin bir yönü, Arapgir'in harab bir bağ kulubesinde Hımsat ninenin, komşularının deyişi ile «Çerkes Ana»nın dilinden çözümlenmişti. Bu konu, Çerkes Mitolojisi'nin kaarnlık kalan bir kavramını az da olsa aydınlatması son derece önemlidir. Önemlidir. Çünkü ne Hadagatle Asker'in «Nartlar»ında, Ne Prof. George Dumesil'in «Mythe et épopée» adlı yapıtında, ne de son olaark yayınlanan 1975 baskılı Meremkul V. in «Nartı Abazinsky Narodni Epos» adlı yapıtında bu denli aydınlığa kavuşturulamamıştır. Çerkes Ana'nın anlattığı öykü öteden beri savunulan «Çerkes ve Grek Mithe'leri arasındaki yakınlık» savını da desteklemektedir bir yerde. «Tanrıça Aphrodite - Seteney»in benzerlikleri bu savın bir bölümü idi. Kıskaçlık yüzünden diğer tanrılar yakışıklı Adonis'in üzerine bir yabandomuzu salarlar. Sevgilisinin yardımına koşan Aphrodite'in ayağına diken batar, yaradan akan bir damla kan tanrıça'nın çiçeği olan beyaz gülü kırmızıya boyar (3).

Diğer kasabalardaki işlerim nedeniyle Arapgir'den ayrılmak zorundaydım. Nine'ye teşekkür ettim. Sık sık uğrayacağımı, Uzunyaylada, Ankara'da çok Çerkes olduğunu, dilerse oralara götürebileceğimi anlattım. Birşey demedi, başımı kendine çekerek alımdan öptü, bir hafta sonra uğrayacağımı vad ederek ayrıldım. Nineye söz verdiğim süre içinde uğrayamadım. Haziran ortalarında yine Arapgir'e gittim. Onu harap bağ evinde boşuna aradım. Üç gün önce sessizce öldüğünü söylediler. Arapgir - Kemaliye yolu üzerindeki mezarlıkta, diğer mezarlardan uzakta kara bir toprak yığını gösterdiler! Ne bir taş vardı başında, ne de bir satır yazı... Seteney Guşe'nin bir kırmızı gülünü kara toprak yığını üzerine bıraktım. Vatandan uzakta, gurbet ellerde, göçmen olarak ölenlerin ne birincisi idi, ne de sonuncusu. Hımsat Nine... Önümdeki kara toprak yığınına bakarken, göçmenlik içinde toplumumun kaderini görür gibi oldum. sessizce uzaklaştım merazlıktan...

Konumuza dönelim, Yukarıda yapılan etimolojik incelemeleri ve öyküleri bir yana bırakarak kahramanımıza dönelim. Nartların en yaşlısı Uezırnes'ten kendi oğlu Sösrikua'ya kadar hepsinin akıl hocasıdır. Seteney.. Savaş ve barışa karar vermek, hasat için yeni usuller bulmak, hastalık, kıtlık, kuraklık gibi doğal afetlerde bile son danışma yeri Seteney Guşe'dir. Nart Kahramanları içinde bulunan diğer kadınlar, örneğin : Adiyux. Yemğazeş Guşe salt kadın olarak güzellikte ün salmışlardır, Seteney Guşe ise tek başına bir yargı, bir karar mercii gibi Nart halkını etkilemektedir.

Doğan çocukların isim annesidir Seteney. İsmi verdiği her çocuğun kulağına üflemek onun toplumsal görevidir. Seteney'in, kulağına üflemediği çocuk geri zekâlı olmağa mahkûmdur. Bu konuda o denli egoistçe davranır ki işine burnunu sokan büyük Nart Tlepş ile çatışmaktan ve onu kırmaktan bile çekinmez.

Seteney bütün bu özellikleri ile ulusal sanatımızda, toplumumuzun isminde, zevkinde, düşüncesinde ve destanında bugüne dek yaşamaktadır. Her çağda güzelliğin, erdemin, bilgeliğin, aklın sembolü olagelmıştır.

-
- (1) Hadağat'le Asker, Nartlar, Bilimsel Akademiye Sunuş : 1971-72 Maykop
 - (2) Çerkesçe de «Karadeniz» demektir.
 - (3) Arza Erhad, Mitoloji Sözlüğü

bir gün gelir ... muhaceret şairleri

DÖRTLÜKLER

Bazan,
öyle durumlarla karşılaşır ki insan
susarsa,
yalan söylemiş olur şüphesiz
koca bir asrı yalan söylemekle geçirdik
demek biz.

— ★ —

Ben Zulhac oğlu Hapae
seneler var «TERKEDİŞ'e» şaşıyorum
umutlarım cebimde harçlık
ite-kaka yaşıyorum.

BİR BAYANA SÖYLENMIŞTİR

Yoktur şimşir-i kahrını çekmeye niyyetim
Üsküdar'dayım
tutuşmuşum ben, yanıyor etim
uzaktadır, terkedilmiş memleketim
ben sana değil yavrum,
memleketime hasretim.

Hapae E.

ÇAĞRI

I

Bir çağ başladı şimdi,
Özgürlüğe soluyan.
Kuruldu tezgâhlar
Uyanış ve diriliştir dokunan.
Göz açtı insan
Aydınlık yarınların parıltısıdır,
Dört bir yanda yansıyan.
Kalmayacak ezilen, sömürülen
Ve uyuyan.
Kendi kaderini kendi çizecek
Her toplum.
Yaşayacak özgürlük içinde.
Sen, Çerkes kardeşim,
Sen de uyan...

II

Çerkes'im.
Egemen güçler,
Saldırdığında Kafkasya'ya,
Özgürlük ve mutluluk uğruna
Savaşmayı ben öğrettim dünyaya,
Vurdum vuruldum.
Oluk oluk aktı kanım.
Üstüne üstüne yürüdüm
Yaşamak için ölümün.
Bittim tükendim,
Dost elini uzatmadı kimse.
Yiğitliğime destanlar yazıldı.
«Ölmedikçe mağlup edilemez Çerkes.»
Dedirttim herkese.
Sürüldüm, koparıldım
Öz vatanımdan.
Direndikçe eridim.
Yaban ellerin gâribi oldum.
Kimler faydalanmadı
Dürüstlük ve kahramanlığımdan.
İşleri düştüğünde dost edinildim,
Bitiğinde terkedildim
Son netice
Çerkes kardeşim,
Kurdun köpeğin bileceği iş değil
Vatanıma dönmek isteyişim.
Tüm insanlığa dostluk
Ve de barış dileyişim.
Mutluluk için
Vatan, millet, barış
Ve özgürlük temel yasa,
Birlik ve dirlik için
Dönmeliyiz Kafkas'a.

Uğur DİPŞOV

Karlı dağlar, karlı yollar aşmışım,
Adıge'ye bunca yıldır bakmışım,
Faziletin tüm dünyaya yaymışım
Kafkasya'da ad dolu bir gönül bırakmışım.
Adın nedir? Yoksa ŞAMİL mi senin?...
Sonsuz ummanlar gibi dillenir türkülerin,
Yoksa sen Çerkes misin?, uyuyor dilin,
Anladım, sen bugünkü, dilisin ğıbzelerin.

E. Murat MERETUK

KAFKASYAM'A

Kafkasyam! bu özlemler sana bilki senden uzak
Acılar seni kaybedenlerin duyduğu bunca
Fakat dınecek artık gözyaşıımız akmayacak
Katı alın yazımız göğsümüzde kırılacak
Ak kanatlı kartalların yoluna düştüğü gün
Selamlar sunacak sana kamçılarıyla övün
Yenilmez Şamil'ler seninle yine vurulsa da
Ayaklarından zincire mahkûm Promethe'n orda
Malum suç insanlık için Tanrıdan ateş çalmak
Ardından alınan hak elden giden cennet toprak,

Mitiz KANDEMİR

SORDULAR BANA

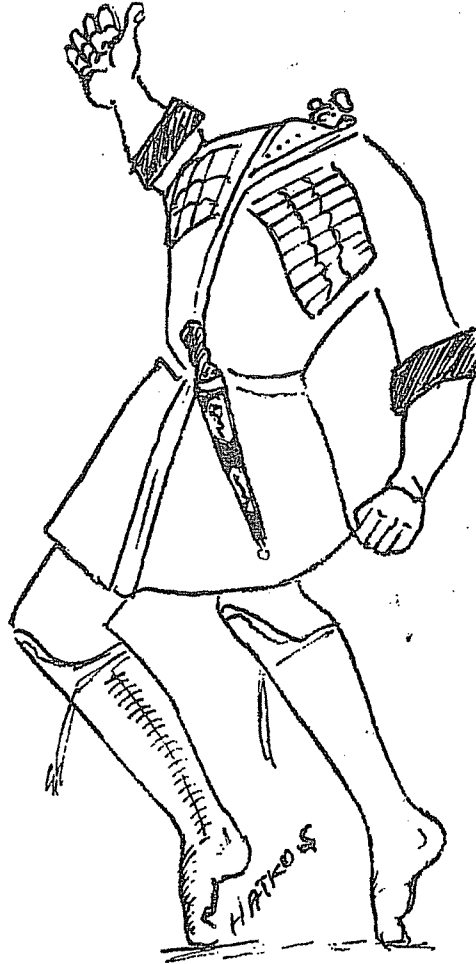
Sordular bana sen nerelisin
Ben horlanmış yersiz yurtsuz
Karanlık ülkenin oğlu
Bayraklı bir ülkenin
Bayrağına hasret kalmış
Rengini gökten ovadan almış
Toprağına hasret kalmış
Karanlık ülkenin oğlu
Doğ güneş karanlık bitsin
Doğ güneş zincirler çözülsün
Benim de hakkım özgür olmak
Benim gibi tüm Adıge'lerin.

Nebi HATKO

UTANÇ AYNASI

Çok uzaklarda, ta... Doğuda
Belki Ahlat'da, OTLUYAZI'da
Çerkes kızı, yabancı'nın kolunda
Yolculandı, yok olma yolunda
Çerkes kızı geleceğim annesi
Çerkes olmalı çocuğunun babası
Hayatının baharında
Çerkes kızı, ondokuz yaşında
Alçakça satıldığında
Aldı kızı yabancı, altmışında
Yine yok oluşun belirtisi
Acı fakat - gerçek yansıması
Terazinin kefesi, ağırbasanda
Vicdan denen şey, kalmadı babasına
Gün gelir, halk uyanır, ay bacadı aşanda
Gör kendini ozaman... Efendi utanç aynasında

KANUKO Cemil

yayınlarda biz

Hüsamettin Ertürk : İki
Devrim Perde Arkası
Pınar Yayınevi. Batur
Matbaası - 1964 - 1st.

Sayfa : 375 - 381

Osmanlı İmparatorluğunun son Padişahı Sultan Vahidet-
tin ile onun düşmanla işbirliği yapan hain hükümetinin ba-
şında bulunan sadrazam ve bir ara Harbiye Nazırı Damat
Ferit Paşanın yegâne ümidi, gönüllü olarak teşkil edilen ve
Halife orduları adını alan Kuvayi inzibatiyenin Kocaeli mın-
tikasında milliyetçilere karşı yapacağı taarruzda idi.

İşte bu kalabalığın adı Kuvayi İnzibatiye, hedefi Anado-
luda yer yer teşekkül etmiş vatanperverlerin bir araya geldiği
Kuvayi milliyeyi vurmaktır.

İşin hazin tarafı, bu gönüllü alayların içine Birinci Cihan
Harbinde bilhassa doğu cephesinde çalışmış Teşkilâtı Mahsus-
cılardan bazı kimseler de karışmıştı.

Şimdi tarihin nazarında gizli kalmış bu vatan hainleri
kimlerdi. Onları açıklamak lazım geliyor ta ki, genç nesiller,
büyük davaların, nasıl sabote edildiğini anlamak fırsatını bul-
muş olsunlar. Milli hükümete karşı harekâta iştirak ederek
bilfiil çarpışan yahut İstanbulda kalarak bu emele hizmet
edenler şunlardı :

(Burada 26 isim sayılmıştır. Sadece Çerkes olanları nu-
maralarıyla alıyoruz.)

1 — Jandarma mütekait binbaşısı mahut Anzavur, Be-
şiktaşta Çerkes Kulübünün meşhur simalarından Çerkes Yu-
suf İzzet Paşa ile bu kulüp azasından ve aynı zamanda mek-
tep muallimi Çerkes Üzeyir Beylerin tavsiyesiyle Teşkilâtı
Mahsusemıza bâemri nezaretpehani dahil olmuş doğu cephe-
sine gönderilmiş, muvaffakiyetli hizmetleri görülmüş ise de
mütareke yıllarında bütün mevcudiyetiyle milli davaya karşı
koymuştur.....

5 — Gönemli Çerkes Bekir Sıtkı Bey. Umumi Harp se-
nelerinde Teşkilâtı Mahsusaya dahil bulunan ve Osmanlık

gönüllü alayı içinde Kafkasya'ya giden zat milli mücadele yıllarında döneklilik ederek Damat Ferit Paşanın hususi teşkilâtına dahil olmuştur.

7 — Jandarma binbaşı Düzceli Çerkes Ali Maan Bey, Umumi Harp yıllarında Teşkilâtı Mahsusamızda Irak harekâtına iştirak etmiş ve Osmaniye gönüllü alayında hizmetleri de mesbuk olmuş iken İstiklâl savaşları sırasında birçok vatanperverlerin kanını dökmüştür.

8 — Jandarma yüzbaşı Çerkes Mustafa Bey. O da diğerleri gibi Harbiye Nezaretinin emriyle Teşkilâtı Mahsusaya dahil olmuş, meşhur Osmaniye alayında hizmetleri görülmüş, fakat Milli Mücadeleye ihanet etmiş, pek çok kimsenin kanını dökmüştür.

9 — Çerkes Ethem ve biraderleri Reşit ve Tefik Beyler de Teşkilâtı Mahsusamıza mensup idiler...

14 — İstanbullu Çerkes yüzbaşı Sadettin Bey, O da diğerleri gibi Umumi Harpte Teşkilâtı Mahsusaya dahil olmuş Milli Mücadele saflarımıza ihanet eylemiştir.

15 — Gönenli Çerkes Ahmet Bey,

17 — Piyade binbaşı Tophaneli Çerkes Hüseyin Bey,

19 — Kadıköylü Çerkes Agâh Bey,

25 — Çerkes sergerdelerinden Gönenli Ahmet,

Sayfa : 429

Fakat Anzavurun karşısına bu tarihte Milli hükümete sadakat gösteren Ethem ve Kardeşleri çıkmış, HER İKİ ÇERKES EVVELA ARALARINDA ÇARPIŞMIŞLARDI.

Sayfa : 47

Hiç şüphe yokki, Abdülhamit, daha o zamanlar, anlattığımız niyetlerle kurulacağı muhakkak görülen İsrail devletini sezmiş, buna kendisinin alet olmasını istememişti Yahudilerin masonlarla beraber hareket ettiğine kani idi. Esasen O, daima yerli, yabancı unsurların İmparatorluğu parçalamaya mahkûm etmesinden çok korku duyuluyordu. ARNAVUTLARIN - KÜRTLERİN - ÇERKESLERİN İLERİ GELENLERİ SARAYINDA ELİ ALTINDA BULUNUR ONLARI EN YÜKSEK RÜTBELERE, hatta müşirliğe kadar çıkarırdı.

Kemal Tahir : Kurt Kanunu.

Bilgi Yayınevi - 1969, 1972 - Ankara

Sayfa : 37

..... Ne yazmış dedindi, Cemal Paşanın Kurmayı. Ali Fuat Bey, bizim Çerkes Ahmet için? Kenef kâğıdıdır bunlar, KULLANDINMI, yallah mubura. Yazmamışmıydı,

bir sergi ve düşündürdükleri

yismeyl ö.

«İstanbul Resim - Heykel Müzesi'nde uzman olarak çalışan İH-SAN ŞURDUM'un Nişantaşı'ndaki KÜNMAT sanat galerisinde açtığı ilk kişisel sergisi, sanat çevrelerinin dikkatini çekerek övgüyle karışılmıştır.» diyor Selmi Andak değerli sanatçı hemşehrimiz için yazdığı eleştiride. (1)

Milliyet Sanat Dergisi'nin 19 Aralık 1975 tarihli sayısında Ahmet Köksal şunları yazmış : «Genellikle kırsal yörelerin görünümüleriyle, çiçek, natürmort gibi oldukça sınırlı ve kararlı konularla yetinen sanatçının yumuşaklığı, sağlamağa, özdenliği kendine güvenirliliğe, lekeyi renge dönüştüren kişilikli bir üslup yönelişi var.

Doğa görünümüleri ve nesneler karşısında algılarını yerleşik plastik kurallar ve duyarlılığıyla dengeleyerek, uyumlu olduğu kadar ağırbaşlı renk ve biçim düzenlemelerine dönüştürüyor. Yer yer Cezann'ın kütle ve renk ilişkisini anımsatan ağaçlıklı görünüm, kimilerinde iç yaşantısı ile özdeşleşen bir çiçek demeti, bir çift pabuç ya da bir cezve... Şurdum'da önemli olan, ele aldığı nesnelerden çok, onlarda yansıyan iç dünyanın aşırılığa kaçmayan, biraz yalnızlığa yakın ama ölçülü, alçak gönüllü birer görüntüsü. O saydam ve yaşama sevinci ile ışılan suluboya çiçeklerinde de iç yaşamının ayrı bir yönü yansıyor» (2)

Sanat çevrelerinde yankılar yapan sanatçı hemşehrimizi okuyucuya tanıtmak bizim de görevimiz oluyor. İhsan Şurdum 1930 yılında Konya'da doğmuş. Büyük göçte kısmen Uzunyayla'ya, kısmen Konya'ya bölünerek yerleşen Khaberdey bir aileden gelme. Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'nde Bedri Rahmi yüboğlu atölyesini bitirmiş. 1956 yılında Fransa'ya gitmiş, Paris ve Avrupa'nın başka sanat merkezlerinde dört yılı aşkın bir süre sanat çalışmalarını genişletmiş, 1967 yılında İtalya hükümetinin verdiği bursla Roma'da eğitimine devam etmiştir. Bugüne dek Türkiye içinde ve dış ülkelerde birçok karma sergilere katılmıştır. 30 Aralıkta sona eren bu sergi sanatçımızın ilk kişisel sergisi olmakta.

Belli başlı basın organlarının övgüsünü kazanan sanatçımızı içtenlikle kutluyor ve başarılarının sürmesini diliyoruz. Ancak, sayın Şurdum'dan başka dileklerimiz de var. Anavatan dışında yaşayan Çerkes halkı, kendi ulusal zevkini, ulusal damgasını taşıyan sanat yapıtlarının gereksinimini duyuyor çağımızda... «Ben ulusum,

ulusal kültürüm, yapıtlarım budur» demek istiyor artık. Bu tür ulusal verilere kavuştuğunda, Vatan'a dönüş için deha güçlü, daha inançlı olacaktır. Sesini, sanatını daha gür duyuracaktır. Kısacası, diliyle, sanatıyla, kültürüyle ayakta kalabilecektir dönüş dek...

Zengin halk sanatımız, folklörümüz, müziğimiz, ulusal kültürümüz ve ulusal sorunlarımız vardır. Bu hammaddelarımızın değerlendirilmesini beklemektedir Çerkes kalkı, kendi ressamından, yazarından, bestecisinden...

Bir sanatçıyı sınırlandırılmış konuları işlemeye zorlamak, sanat özgürlüğünü kısıtlamak anlayışına katılmıyoruz. Sanatçılarımızın bu yolda kendilerini zorlamalarını istemiyoruz. Ancak yüzyıllardan beri birikmiş halk kültürümüze birazcık daha eğilmelerini, hammadde olup olamayacağını araştırmalarını istiyoruz.

Sayın Şurdum ve ismi henüz duyulmamış diğer sanatçılarımızı ulusal konularda birşeyler vermeye çağırmak halkımızın isteğidir artık. Nitekim İstanbul Kafkas Kültür Derneği böyle bir zorlamanın sonucu bir resim sergisi açmak için sanatçılara çağrıda bulunmuşur, Dernek bu isteği dile getirmiştir.

Dünya sanatının evrensel boyutlara ulaştığı, bu nedenle de sanatta ulusallık aramanın şovence bir davranış olacağı düşüncesi de değer kazanmıştır günümüzde, ancak Picasso'nun Guernisa'sının İspanya'da özgürlük için, binlerce kişilik ordulardan daha etkili olduğunu, Jan Sibelius isminin Finlandiya'ya saygınlık kazandırdığını unutmamak gerek.

Muhaceret kesimindeki ulusal Çerkes sanatının gücünü ve saygınlığını duyuracağı günlerin çok yakın olduğu inancıyla bitirelim sözümüzü.

-
- (1) Cumhuriyet Gazetesi, 11 Aralık 1975 tarihli sayısı, Sergiler, Selmi Andak.
 - (2) Milliyet Sanat Dergisi, 19 Aralık 1975 tarihli 163. sayısı, Ahmet Köksal.

RESİM SERGİSİ ÜZERİNE FARUK CİMOK'LA SOHBET

■ İstanbul Kafkas Kültür Derneği'nin düzenlediği resim sergisi ile ilgili olarak bu sergiye katılacak sanatçılarımızla görüşmek ve görüşlerini okuyucularımıza sunmak istemiştik. Arkadaşımız Hapae E., bu görevi üstlenmişti. «İhsan Şurdum'la görüşmek nasip olmadı» diyor Hapae E. ve yarın için kendisinden çok şey bekleyeceğimiz genç yetenek Faruk Cimok'la yaptığı görüşmeyi sunuyor.

■ Faruk Cimok 1956 yılında Reyhanlı'da doğmuş, orta öğrenimini aynı yerde yaptıktan sonra DĞSA Yüksek Resim Bölümüne girmiştir. Öğrenimini ünlü ressam Prof. DEVRİM ERBİL'in atölyesinde sürdürmektedir.

SORU — Sayın Cimok, İstanbul Kafkas Kültür Derneği'nin, organizesini yüklediği «Resim SERGİSİ'ni nasıl buluyorsunuz?

CİMOK — Resim sergileri, resim sanatının; gazete, dergi gibi yayın organlarında bir boşluk doldurma ya da başka bir sanata katkıda bulunma amacıyla yapılmadığını göstermeleri bakımından önemlidirler. Resim sergilerinde, **Resim sanatı** eğer söyleyeceği, söylemek istediği bir şey varsa - insanlara kendine özgü bir dille seslenme olanağı bulur. Bir resim sergisi düzenlemek en azından resme bu olanağı tanımak demek olduğu için derneğin bu girişimini olumlu bir ileri adım olarak değerlendiriyorum.

SORU — Katılıyor musunuz?

CİMOK — Evet, katılıyorum.

SORU — Bu gibi sanat, sergi ve düzenlemelerinin toplumumuza ne gibi yararları olur?

CİMOK — «Bu gibi çalışmalar» denilirken konu genişliyor, onun için ben resim sergilerinin bir toplum açısından — toplumculuk açısından değil — ne gibi yararları olabileceği üzerinde durmak istiyorum. Toplumculuk açısından değil derken bir açıklık getirmek istedim. Çünkü o zaman sanatın hangi amaca yönelik olması konusuna da el atmak zorunda kalırız ki, bunu ayrı olarak almak **gerek.**

Resim sergisi her şeyden önce toplumumuzda yetişmekte olan ressamların yapıtlarını bize sunmakla, bu alanda nerede olduğumuzu, başka toplumlarla aramızda ne kadar fark olduğunu, ne yapmamız gerektiğini göstermesi bakımından önemli bir olaydır. Bunun yanı sıra bu sergilerde sanatçılarımızın yapıtlarıyla kendi kültür - geleneğimiz arasında bir ortaklık kurabiliyor

muyuz, bize ne kadar yakınlar, bize birşeyler söyleyebilirler mi, acaba yetişen ressamlarımız bir kültür geleneğini ne ölçüde özümlemişler v.b... bütün bunları gözleme olanağı vermektedir.

Ayrıca resim sanatını sürdüren bireylerimiz bu sergilerde birbirlerinin yapıtlarını tanıma, etkileme ve etkilene işbirliğine yönelme olanağı bulabilirler.

SORU — Organizasyon komitesine tavsiyeleriniz var mıdır?

CİMOK — Yalnız şunu belirtmek isterim, serginin geniş bir kitleye duyurulmasında yarar vardır.

SORU — «Resim ulusal bir dildir.» diye bir söz vardır. Bu açıdan toplumumuza söyleyecekleriniz var mıdır?

CİMOK — «Resim ulusal bir dildir.» eğer sanatçı ulusal değerler taşıyan resim yaparsa. Kapitalist toplumda; sanatçı, toplumdan kopar, yabancılaşır, küçük bir insan topluluğuna seslenen aşırı bireysel çalışmalar yapar. Bu durumda, böyle bir ressamın resmi «ulusal bir dil» olmaktan çıkmıştır. Ancak ressam, nesnel (objektif) bir bakış açısından toplumunu tarihsel akımlar içinde yerine koyarak kültür geleneğinin özümlemesini iyi bir «biçim» de gerçekleştirmiş ise, bu ressamın resmi ulusal bir dil olarak nitelendirilebilir.

Bu durumda resim bütün bir ulusa seslenmektedir. Ortak değerleri yaşatır, kalıcı olur. Sanatçı geçmişi iyice kavramış, geleceği sezgisinde geçirmiştir.

SORU — 111 yıldır muhaciriz ve bu muhacerette, Çerkes sanatçıları yetişmesine rağmen, neden bir muhacir sanatı doğmadı, yetişen sanatçılarımız milli meselelerimizi neden işleyemediler, bu konuda görüşleriniz nelerdir?

CİMOK — Benim kanıma göre, üretim ilişkileri belirli bir özellik gösteren bir topluluk, üretim ilişkileri değişik özellikler gösteren başka ve kendinden daha büyük bir topluluğa karışınca sarsıntı, en belirgin biçimde küçük topluluğun aile, ahlâk, hukuk, gelenek - görenek ve sanat gibi üst yapı kurumlarında görülmektedir. Sanatçılarımız - bunu söylerken sanatçılarımızın var olduğunu ve kültür geleneğimizi kavradıklarını kabul edelim - kendileri için yeni olan sanat ölçütlerini, modern tenkitleri, biçim özelliklerini almakta güçlük çekiyorlar. Bir sanatçının kendi toplumuna yararlı, ulusal eserler vermesi için sanatı evrensel bir olgu olarak iyi kavraması, sanat değer yargılarını, anlayışlarını kavraması ve kişisel yeteneği ile kültür geleneğini bunlarda özümlemesi gerekir.

Sanat dallarına yönelen bireylerimizin bu bakımdan çalışmalarını iki başlı yürütmeleri gerek. Konuyu fazla uzatmayarak, sanata yönelik çalışmalarımızı arttırsak ve bilinçli sürdürürsek bu bocalama devresinin bir süre sonra biteceğini umuyorum, iyimserim bu konuda.

nllerden
seçmeler

L E O N
F E L İ B E

1884 yılında Kastilla'da doğdu.

Kuru ve katı bir şiir anlayışı vardır.

Bu güçlü, buruk ve yoğun şiir, derinliklerinde ölçsüz bir içtenliği barındırır. İnsanların dünyasına dolaysız yöne-
len, kalabalıklara açılan bir şiirdir onun şiiri. Felipe, 1968'de
Meksika'da öldü. Başlıca eserleri, YOL DUALARI VE Dİ-
ZELERİ (1920), AĞIT VE SÜRGÜN İSPANYALI (1939),
ÇIRAĞI (1943), AYDINLIĞI KAZAN (1943), YIRTILMIş
ANTOLOJİ (1957).

BİLİRİM TARİHİ

Çok şey bilmem ben, açık konuşayım.
Anlatırım ne gördüysem onu.
Tarihin insanı beşikte salladığını gördüm.
Gördüm tarihin çığlıklarını zor tuttuğunu.
Tarihin göz yaşlarını gizlediğini gördüm.
İnsanları gömdüğünü gördüm tarihin.
Nice tarihler yarattı
korkusu insanoğlunun,
Gerçekten çok şey bilmem ben.
Uyuttular beni tarihlerle.
Hepsini biliyorum şimdi,
hepsini ama.

K A R D E ř

Her şey senin, kardeş.
Ev, at, silâh senin.
Ama bu toprakların bin yıllık sesi benim.
Ne varsa çektin elinin altına, kardeş,
bıraktın bana şu dünyada srnmeyi,
bıraktın beni başıboş, çırılçıplak.
Ama ben de işte böyle sessiz bırakırım seni,
böyle dilsiz bırakırım!
Nasıl ekıp bieceksin,
nasıl ateş yakacaksın,
işte aldım götürdüm şarkını?

yamçı

SENİN GİBİ

Hayatım benzer hayatına,
ey taş,
senin gibiyim tıpkı ben de,
senin gibi ufak,
hafif bir taşım;
senin gibi
yuvarlanan
toprak yollarda,
şoselerde falan;
senin gibi
basit bir taş,
ortalarda kalmış.
Fırtına, yağmur
gömer seni
çamurlara,
saçarsın sonra kıvılcımlar
ayakları altında atların,
tekerleri altında arabaların
saçarsın kıvılcımlar.
Ey taş,
hayatım hayatına benzer :
Hiç bir vakit olamayacak
bir adalet sarayı taşı,
bir kültür sarayı taşı,
bir kral sarayı taşı,
bir kilise taşı.
Hayatım bir taş,
senin gibi, ordan oraya,
senin gibi, direndikçe direnen,
basit mi basit,
ufacık ve hafif
bir taş.

(x) Dünya Halk ve Demokrasi Şiirleri, Antoloji I, A. Kadir, s. 99-101.
(Şiirler A. Kadir ve Afşar Timuçin tarafından Türkçeye çevrilmiştir.)

“osmanlı kartalı,,

şığalıgo m.

Yüzonbir yıldır bizler, içine girdiğimiz her topluma yararlı olmaya çalışmış, büyük askerler, büyük devlet adamları yetiştirmiş, kanı ve canı ile onların her türlü meselelerine ortak olmuş bir Milletiz. Ayrıca bize reva görülen her türlü eza ve cefaya da katlanmışız. Yok oluşun eşiğine her memleket şartlarında biraz daha itilen Çerkes halkı ekonomik zorluklardan ziyade kültürel sömürüden yakınmaktadır.

Durum böyleyken sayın TRT Genel Müdürü Şaban Karataş'a sorarım :

— Saygınlıkla karşıladığım Türk milletinin kendi kültürüne bağlılığı kadar diğer halkların da öz değerlerine tutkunluğu gayet tabii değil midir?

Bu sual sayın Karataş'a sorulmuş olsa cevabı :

— Evet en tabii haklarıdır, olacak. Fakat ben Şubat ayının ikinci haftası oynatılan «Osmanlı Kartalı» adlı yerli filmi kendilerinin de izleme olanağı bulduğu kanaatindeyim. Hiç bir bilimsel temele dayanmayan iddialarla ekrana gelen bu film tüm kamu oyunun da beğenisini kazanmaktan çok uzaktı. Ayrıca Kuzey Kafkasyalıların tarihe mal olmuş halk kahramanlarını da küçük düşürücü her türlü gayret esirgenmemişti.

Bununla beraber TV.'deki tüm dizi filmlerde altın kaçakçıların, hırsızların, katillerin, canilerin de Kafkasyalı Muhacir olarak gösterilmek istenmesi de dikkate değer bir husus.

Tüm bunları anlatmamdaki maksat şu: Belli siyasi partinin jurnalciliğini yapan TV.'nin başta Sayın Karataş olmak üzere gerçeği kendi benliklerinde arayıp bulmaları dileğiyle...

OKUYUCU MEKTUPLARI

☆ Sayın H. Aslan - ISLAHIYE

Duygulu mektubunuzu aldık. İşbirliği ve eleştiriler konuya güç katacaktır. Bazı meseleler birkaç cümleyle anlatılamıyor veya çözümlenemiyor. Vase de böyle sayılabilir. Kullandığımız dil, sizin önerinizin tersine fazla sade bulunuyor. Şiirlerinizi değerlendirmeye çalışacağız. Çağdaş şairler izlenirse kuşkusuz daha güzel türünler çıkabilecekti. İlginize teşekkür ederiz.

☆ Sayın H. Kayabey - İSTANBUL

Çerkes Ulusu, muhacerette, var olma mücadelesi içindedir. Bu sorunu görmezlikten gelerek, ya da peşin şartlandırmalarla hareket ederek sağın ya da solun saflarına çekilmiş kimi Çerkesler kendi durumlarına göre Yamçı dergisini ya «sağcı» veya «solcu» olarak damgalamaktadırlar. Sizin durumunuzu ve hangi sayımızdaki hangi yazımız dolayısıyla dergimizi hangi «siyasi partinin görüş açısında» ve «partizan» gördüğünüzü anlayamadık. Ama biz şunu kesinlikle belirtelim ki Yamçı dergisi, hiçbir siyasal partiye ve ideolojisine doğrudan doğruya veya dolaylı olarak bağlı ve bağımlı değildir. Çerkes'i Çerkes olarak kabul eden ve Çerkes'lerin ulusal yaşamlarını sürdürme isteklerine saygı duyan herkese ve her kuruluşa saygılı olmayı ilke olarak benimsemiştir. Aynı amacı paylaşan tüm Çerkesleri iş ve güç birliğine çağırır. İlginize teşekkür eder, başarılar dileriz.

☆ Sayın A. Şahin — Taşköprü/KASTAMONU

Dergimizin çıkan sayıları adresinize gönderilmiştir. Dergimiz, daha çok, Türkiye'de her gün biraz daha yokluğa akan Çerkeslerin sorunlarını dile getirme, seslerini duyurma ve var olma mücadelelerine elinden geldikince katkıda bulunma amacıyla çıkmaktadır. İlginize teşekkür ederiz.

☆ Sayın KAFKAS — K. ERECLİ

Mektubunuzu ve «3-4 sene önce» yayınlandığını bildirdiğiniz bir yazıyı aldık. Her Çerkes kendi ulusal sorunlarına elinden geldiğince eğilebilirse ve değerlendirmede ulusal çıkarlarımızı önde tutabilirse olumsuzluklara yaşamaya ortamı kalmayacaktır. İlginize teşekkür eder, yazının alındığı derginin tarihini, sayısını bildirmenizi ve daha yakından tanışma imkânı sağlamanızı dileriz.

☆ Sayın T. Acaroğlu — DÜZCE

Her ne kadar Genel Müdürü Çerkes asıllı ise de TRT'de, özellikle son zamanlarda Çerkesleri aşağılayıcı, gerçekleri çarpıtıcı yayınlar çoğalmıştır. Bu yayınlardan duyulan hoşnutsuzluklar ve şikâyetler de aynı oranda artmıştır. Gerçekten böylesine yaygın ve etkileyici bir kurumda, «demokratik hukuk devleti» ilkesiyle bağdaşmayan, Çerkesleri yok etmeye, kendine yabancılaştırmaya yönelik yayınlara yer verilmesi ve hele bu iş için bir Çerkes Profesörün kullanılması üzücü ve acıdır. Ulussever Çerkeslerin izledikleri programları eleştiren yazılarını hem TRT ilgililerine, hem de bize göndermelerini bekler, ilginize teşekkür ederiz. Artık «kullanılıp atılan toplum» olmak umut ve dileğiyle...

☆ Sayın A. Özkan — BURSA

İçtenlikli ilginiz ve teklifiniz bizi sevindirdi. Kafkasoloji yayınları hatta Enstitüsü elbette oluşturulmalıdır. Ancak bunun için iyi bir ön hazırlık gerekmektedir. Konu ile ilgili çalışmalarınız yararlı olacaktır. Teşekkür eder, başarılar dileriz.

☆ Sayın C. Candemir - İSTANBUL

İçtenlikle bağlılığımız ulusal varlığımız için her türlü olanaklarınızı değerlendirebileceğinizin kanıtıdır. İlginize teşekkür eder, başarılar dileriz.

☆ Sayın E. Cesur - İSTANBUL

Dergimizin çıkan sayıları postalanmıştır. Kafkasya ve Kafkasyalılar hakkında yayınlanmış ve yararlanabileceğimiz eserler maalesef pek az. İlerideki sayılarımızda bunları tanıtmaya çalışacağız. Çerkesçe, eski Türkçe ve yabancı dillerde verilmiş eserlerin bugünkü neslin anlayabileceği şekle getirilmesi, Türkçeye tercüme edilmesi artık kaçınılmaz bir zorunluluk olmaktadır. Kısa sürede faydalanabileceğimiz kaynakların artması artık beklenebilir. İlginize teşekkür eder, başarılar dileriz.

25 TL